

Anna-Maria Lintunen

OPS 2016

Perusopetuksen tulevan opetussuunnitelman tarjoamia mahdollisuuksia ja haasteita yleisen kirjaston ja koulun väliselle yhteistyölle

OPS 2016

Perusopetuksen tulevan opetussuunnitelman tarjoamia mahdollisuuksia ja haasteita yleisen kirjaston ja koulun väliselle yhteistyölle

Anna-Maria Lintunen
Opinnäytetyö
Kevät 2016
Kirjasto- ja tietopalvelun koulutusohjelma
Oulun ammattikorkeakoulu

TIIVISTELMÄ

Oulun ammattikorkeakoulu
Kirjasto- ja tietopalvelun koulutusohjelma

Tekijä: Anna-Maria Lintunen

Opinnäytetyön nimi: OPS 2016: Perusopetuksen tulevan opetussuunnitelman tarjoamia mahdollisuuksia ja haasteita yleisen kirjaston ja koulun väliselle yhteistyölle

Työn ohjaaja: Ulla Virranniemi

Työn valmistumislukukausi- ja vuosi: Kevät 2016

Sivumäärä: 57 + 4

Työn tavoitteena on tutkia yleisen kirjaston näkökulmasta 1.8.2016 käyttöön otettavan perusopetuksen uuden opetussuunnitelman tarjoamia mahdollisuuksia ja haasteita kirjaston ja koulun väliselle tulevaisuuden yhteistyölle. Opinnäytetyön toimeksiantajana toimi Oulun ammattikorkeakoulu.

Työssä on käytetty tutkimusmenetelmänä tapaustutkimusta ja aineisto on analysoitu diskurssi-analyysiä käyttäen. Tietoperustan muodostavat Opetushallituksen tuleva opetussuunnitelma eli OPS 2016, yleisen kirjaston kouluyhteistyön osa-alueet ja palvelut sekä yleisten kirjastojen laatusuositukset. Aineisto on koottu kahdeksalle kirjastoalan ammattilaiselle tehdyn kolmivaiheisen sähköpostihaastattelun avulla. Haastateltavat ovat eri puolilta Suomea ja he kaikki toimivat tai ovat toimineet joko perusopetuksen tulevaan opetussuunnitelmaan liittyvissä hankkeissa tai toimivat muutoin kiinteässä yhteistyössä koulun kanssa.

Tulosten perusteella perusopetuksen tulevan opetussuunnitelman koettiin tuovan kirjaston ja koulun väliselle yhteistyölle sekä paljon uusia mahdollisuuksia että myös muutamia haasteita. Keskeisimmät monipuolisen yhteistyön mahdollisuudet nähtiin erityisesti perusopetuksen laaja-alaisen osaamistavoitteiden ja monialaisten oppimiskokonaisuuksien osa-alueilla. Keskeisinä haasteina nähtiin puolestaan erinäiset resurssikysymykset, kuten kirjastojen henkilöstömäärät, tekniset resurssit sekä aikataululliset ja ajankäytölliset haasteet.

Kirjastoissa tiedostetaan laajan ammattitaidon tiettäväksi tekemisen tarve, kuten vielä entistä tehokkaampi jalkautuminen koulujen opettajainhuoneisiin ja vanhempainiltoihin. Kattavan tiedottamisen johdosta kirjastojen olisi muun muassa mahdollista tehdä tiettäväksi niiden tarjoamat oppiainekohtaiset mahdollisuudet äidinkielen ohella myös muiden oppiaineiden suhteen. Ammattitaitonsa aktiivisen tiedottamisen lisäksi kirjastojen tulisi saada kouluyhteistyönsä osa-alueet kirjatuiksi valtakunnallisen opetussuunnitelman ohella myös paikallisiin opetussuunnitelmiin. Sen johdosta kirjaston ja koulun välinen yhteistyö olisi sitovaa ja perusteltua. Virallinen yhteistyö mahdollistaisi kirjastolle monialaisiin oppimiskokonaisuuksiin ja koulun muihin hankkeisiin mukaan pääsemisen jo niiden suunnitteluvaiheissa. Jatkotutkimuksen kohde voisi olla yleisen kirjaston opetussuunnitelma-oppaan laatiminen. Oppaassa olisi uuden opetussuunnitelman keskeisimmät uudistukset ja muutokset kirjaston ja koulun välisen yhteistyön kannalta tarkasteltuina.

Asiasanat: yleiset kirjastot, koulut, opetussuunnitelma, monialaisuus, tiedonhallintataidot, mediakasvatus

ABSTRACT

Oulu University of Applied Sciences
Degree Programme in Library and Information Services

Author: Anna-Maria Lintunen

Title of thesis: Curriculum reform 2016: Potential opportunities and challenges in cooperation between public libraries and schools.

Supervisor: Ulla Virranniemi

Term and year when the thesis was submitted: Spring 2016 Number of pages: 57 + 4

The objective of the thesis is to examine from the public library's point of view potential opportunities and challenges which the renewed Finnish national core curriculum for basic education can generate to future cooperation between public library and school. This thesis was commissioned by Oulu University of Applied Sciences.

The theoretical background of the thesis consisted of the concept of the renewed national core curriculum for basic education, the services which public libraries offer to schools and quality recommendation for public libraries. The thesis is qualitative and the improved method is the case study. The target group of the thesis consisted of eight public library experts who work in close association with schools. They participated in the email interview which was conducted in three phases. The results were analyzed by using discourse analysis.

The results of the email interview showed that the library experts were looking forward cooperating with schools in the future. At the same time they were well aware of the challenges which come within the renewed national core curriculum for basic education. The library experts highlighted transversal competences and phenomenon based learning being the most interesting areas of the renewed basic education curriculum. Furthermore they mention the number of employees in libraries, IT resources, schedules and time management resources being the most challenging key elements in the cooperation between libraries and schools.

The library experts are aware of the importance of informing their professional skills to school more comprehensively in the future than what they do at the moment. In addition to informing, libraries should get their areas of cooperation with schools recorded into the local curriculum. In consequence, the cooperation between library and school would be binding and justifiable. Library would have opportunities to participate in school projects of different kind such as phenomenon based learning projects already at the planning stages. As a follow-up research it would be possible to write a manual for public libraries on cooperation based on the renewed national core curriculum for basic education.

Keywords: public libraries, schools, Finnish national core curriculum, media education, information skills

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	6
2	OPETUSSUUNNITELMA 2004 JA OPETUSSUUNNITELMA 2016	8
3	YLEISEN KIRJASTON JA KOULUN YHTEISTYÖN OSA-ALUEET	10
3.1	Kirjastonkäytön- ja tiedonhallintataitojen opetus.....	10
3.2	Mediakasvatus	12
3.3	Lukemaan innostaminen	14
4	TUTKIMUSMENETELMÄT JA -KYSYMYKSET	17
4.1	Tutkimusmenetelmä	17
4.2	Tutkimusaineiston keruu.....	20
4.3	Aineiston analyysi.....	24
5	TUTKIMUSTULOKSET	27
5.1	Kirjaston näkökohtia laaja-alaisen oppimisen osaamistavoitteista	27
5.2	Koulu yhteistyön kannalta keskeiset kirjaston tietotaidon osa-alueet	32
5.3	Opetussuunnitelman arvoperusta, oppimiskäsitys ja toimintakulttuuri.....	34
5.4	Monialaiset oppimiskokonaisuudet.....	36
5.5	Mediakasvatus	39
5.6	Kirjastojen ja koulujen opetussuunnitelma-työryhmät ja muut perehdytysmallit	41
5.7	Kirjastoammattilaisten koulutuksellinen erikoistuminen	43
5.8	Resurssit	45
6	JOHTOPÄÄTÖKSET	47
7	POHDINTA	50
	LÄHTEET.....	53
	LIITTEET	58

1 JOHDANTO

Suomen kouluissa otetaan esi- ja perusopetuksen osalta käyttöön uusi opetussuunnitelma, OPS 2016, 1.8.2016. Käytännössä se tarkoittaa vaiheittaista siirtymistä uuteen opetussuunnitelmaan eri luokka-asteiden osalta siten, että uudistus aloitetaan luokka-asteista 1-2 sekä 3-6 ja päätetään sitä seuraavan kolmen vuoden aikana vuosiluokkiin 7-9. Opetussuunnitelman keskeiset muutokset koskevat laaja-alaisia osaamistavoitteita, monialaisia oppimiskokonaisuuksia sekä arvoperustaa, oppimiskäsitystä ja toimintakulttuuria. (Nissilä 2015, 22–23.)

Koulun ja kirjaston yhteistyöllä on pitkä historia. Yhteistyö on synnyttänyt joitakin toimivia ja hyödyllisiä peruspalveluita, joiden avulla tuetaan lukutaidon kehittymistä ja lukemaan innostamista. Oppilaille myös opetetaan kirjaston palveluiden käyttämistä sekä tiedonhakuun liittyviä taitoja. Yhteistyön määrä ja laajuus vaihtelevat paljon niin kirjastoittain, kouluittain kuin alueittainkin. Yleisissä kirjastoissa on kuitenkin lähes poikkeuksetta olemassa aina joitain koulun opetustyötä tukevia palveluita. Kun kirjasto on heti peruskoulun alussa opetustyön tukena, tulee siellä toimimisesta luontevaa peruskoulun jälkeenkkin (Heinonen 2011, 3.)

Opinnäytetyön tavoitteena on selvittää yleisen kirjaston näkökulmasta perusopetuksen tulevan opetussuunnitelman tarjoamia mahdollisuuksia ja haasteita kirjaston ja koulun väliselle yhteistyölle. Siinä selvitetään kirjastojen mahdollisuuksia tehdä tulevan opetussuunnitelman johdosta vielä entistä tiiviimpää ja monipuolisempaa yhteistyötä koulujen kanssa. Keskeisiä teemoja työssä ovat opetussuunnitelman laaja-alaisen osaamistavoitteiden ja monialaisten oppimiskokonaisuuksien tarkasteleminen kirjastojen kouluille tarjoamien peruspalveluiden näkökulmasta. Kyseisten palveluiden osa-alueet ovat kirjastonkäytön ja tiedonhallintataitojen opetus, mediakasvatus ja lukemaan innostaminen, joka käsittää muun muassa lukudiplomit ja kirjavinkkauksen (Heinonen 2011, 13). Työssä tarkastellaan myös tulevan opetussuunnitelman arvoperustan, oppimiskäsityksen ja toimintakulttuurin yhteneväisyyksiä yleisten kirjastojen laatusuosituksen ja kirjastolain kanssa. Laaja-alaisen osaamistavoitteiden yhtä keskeisintä osatavoitetta, monilukutaitoa, tarkastellaan puolestaan kirjastojen mediakasvatuksesta käsin. Työssä on omat teemansa myös kirjaston ja koulun opetussuunnitelma-yhteistyöryhmien mahdollisuuksista, kirjastolaisten pedagogiseksi informaattikoksi / kirjastonhoitajaksi erikoistumisen merkityksestä kirjaston ja koulun väliselle yhteistyölle tulevaisuudessa sekä perusopetuksen tulevan opetussuunnitelman yleiselle kirjastolle mahdollisesti asettamista erinäisistä resurssihaasteista.

Työssä on käytetty tutkimusmenetelmänä tapaustutkimusta. Aineisto on koottu kahdeksalle kirjastoalan ammattilaiselle tehdyn kolmivaiheisen sähköpostihaastattelun avulla. Haastateltavat ovat eri puolilta Suomea ja he kaikki toimivat tai ovat toimineen joko perusopetuksen tulevaan opetussuunnitelmaan liittyvissä hankkeissa tai toimivat muutoin kiinteässä yhteistyössä koulun kanssa. Aineisto on analysoitu diskurssianalyysia käyttäen. Opinnäytetyön tilaaja on Oulun ammattikorkeakoulu.

Aiemmat suomalaiset kirjaston ja koulun välistä yhteistyötä käsitelleet opinnäytetyöt sekä pro gradu -tutkielmat ovat tutkineet aihetta molempien osapuolten kannalta. Niiden tarkoitus on ollut tutkia niin yhteistyön nykytilaa, tulevaisuutta, kehittämistä kuin jommankumman osapuolen käsitystä yhteistyöstä yleisesti ottaen. Opinnäytetöitä joissa on tutkittu kirjaston ja koulun yhteistyötä tulevan perusopetuksen opetussuunnitelman 2016 kannalta, ei vielä opinnäytetyöni valmistumisen aikaan ollut julkaistu.

2 OPETUSSUUNNITELMA 2004 JA OPETUSSUUNNITELMA 2016

1.8.2016 voimaan astuvan perusopetuksen opetussuunnitelman keskeisin uudistus on uusi oppimiskäsitys, joka nostaa esille ja korostaa seuraavanlaisia asioita:

1. Oppilaan roolia aktiivisena toimijana
2. Oppimista vuorovaikutuksen muotona

Opetussuunnitelma 2004 kertoo siitä, mitä asioita opiskellaan aiempien pelkkien sisältöjen sijaan. Tulevassa opetussuunnitelmassa 2016 huomio kiinnittyy oppimiseen ja opettamiseen. Myös opetussuunnitelman rakenne tulee uudistumaan. Aiemmassa opetussuunnitelmassa kukin oppiaine kuvattiin yhtenä kokonaisuutena. Tulevassa opetussuunnitelmassa oppiaineosuudet on jaettu seuraavanlaisiin vuosiluokkakokonaisuuksiin: 1-2, 3-6 ja 7-9. (Nissilä 2015, 22.)

Vuoden 2004 opetussuunnitelmassa oppiaineen tavoitteet kirjattiin lyhyesti mutta sen sisällöt kirjattiin laajemmin. Kaikkein laajimmin kirjattiin arvioinnin perusteet. Tulevassa opetussuunnitelmassa pääpaino on opetuksen tavoitteissa: sisällöistä on määritetty vain keskeiset kohdat. (sama.)

Opettajan työn kannalta tulevan opetussuunnitelman keskeisin muutos koskee perusopetuksen yleistavoitetta, laaja-alaista osaamista (tietojen, taitojen, arvojen, asenteiden ja tahdon muodostama kokonaisuus). Sitä tullaan toteuttamaan kaikissa oppiaineissa ja kaikilla vuosiluokilla. Perusopetuksen 7 laaja-alaista osaamistavoitetta ovat:

1. Ajattelu ja oppimaan oppiminen
2. Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu
3. Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot
4. Monilukutaito
5. Tieto- ja viestintätekniikan osaaminen
6. Työelämätaidot ja yrittäjyys
7. Osallistuminen, vaikuttaminen ja kestävän tulevaisuuden rakentaminen

Kyseessä on uusi lähestymistapa, koska aiemman opetussuunnitelman pyrkimykset aihekokonaisuuksien laaja-alaisesta osaamisesta jäivät irralliseksi. Tulevassa opetussuunnitelmassa laaja-

alainen osaaminen on liitetty jokaisen oppiaineen tavoitteisiin. Ihmisenä kasvaminen, opiskelu, työnteko ja kansalaisena toimiminen edellyttävät tiedon- ja taidonalarajat ylittävää osaamista. Esimerkkinä tällaisesta osaamisesta voidaan mainita tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen (tv-taidot), joka on yksi laaja-alaisen osaamiseen tavoitteista. tv-taitojen luonnehditaan olevan tärkeä kansalaistaito sekä itsessään että osana monilukutaitoa. Se on siten sekä oppimisen kohde että -väline. Mikäli opettaja tulevaisuudessa jättää hyödyntämättä tieto- ja viestintäteknologian opetuksessa, ei hän tällöin toimi uuden opetussuunnitelman mukaisesti. Kyseisiä teknologioita tulee käyttää opetuksessa kaikilla vuosiluokilla. (Nissilä 2015, 22–23.)

Tulevan opetussuunnitelman myötä opettajan työssä uutta tulee olemaan oppimisen ilmiölähtöisyys. Tällä tarkoitetaan sitä, että opettamisessa otetaan käyttöön oppiainerajoja ylittävät oppimiskokonaisuudet. Jokaisella oppilaalla on oltava joka vuosi vähintään yksi oppiainerajan ylittävä kokonaisuus. Kokonaisuudet puolestaan koskettavat vuorollaan jokaista oppiainetta. (sama, 22.)

Myös arvoperusta, oppimiskäsitys ja toimintakulttuuri muuttuvat tulevan opetussuunnitelman myötä. Arvoperustan muutoksessa on kyse siitä, että se tähdentää oppilaan ainutlaatuisuutta ja oikeutta hyvään opetukseen. Perusopetuksen tehtäväksi nähdään se, että se rakentuu elämän ja ihmisoikeuksien kunnioittamiselle. Samalla sen tehtävänä on edistää hyvinvointia, demokratiaa ja aktiivista toimijuutta kansalaisyhteiskunnassa. Arvoperusta painottaa kulttuurisen moninaisuuden olevan sekä rikkaus että kestävä elämäntapa. Uudessa oppimiskäsityksessä on keskeisintä oppimisen ilo ja motivaatio, ongelmanratkaisutaidot sekä oppijan oma aktiivinen rooli ja vastuullisuus oppimisen prosesseissa. Oppimista tarkastellaan tulevaisuudessa yksittäisen oppilaan edellytysten kannalta aiempien kaikille samanlaisiksi suunniteltujen oppimisen edellytysten sijaan. Toimintakulttuurin keskiössä on oppiva yhteisö, ja sen tavoitteena nähdään oppimisen, osallisuuden, hyvinvoinnin ja kestävä elämäntavan edistäminen. Opetusalan Ammattijärjestö eli OAJ näkee toimintakulttuurin laadukkaan johtamisen ja yhteisön osaamisen kehittämisen myönteisenä asiana. (sama, 23.)

3 YLEISEN KIRJASTON JA KOULUN YHTEISTYÖN OSA-ALUEET

Keskeisimmät kirjaston kouluille tarjoamat palvelut ovat kirjastonkäytön opetus, tiedonhaku- ja tiedonhallintataitojen tukeminen, aineiston esittely ja lukemaan innostaminen sekä koulujen materiaallinen ja koulukirjastojen ammatillinen tukeminen. Kirjastonkäytön- ja tiedonhallintataitojen opetukset voidaan selvyuden vuoksi käsitellä omina kokonaisuuksinaan. Kirjastolla on koulujen kanssa kuitenkin myös muunlaisia yhteistyömuotoja. Kirjaston tiloihin voidaan esimerkiksi helposti toteuttaa näyttelyitä oppilaiden töistä. Myös koululaisharjoittelut, taksvärkin suorittamiset tai TET-jaksoon eli työelämään tutustumiset ovat hyviä koulu yhteistyön muotoja. Myös kirjailijavierailujen järjestäminen on pidetty ja hyväksi koettu koulu yhteistyön muoto. (Heinonen 2011,13, 29, 30.) Laadin raportin loppuun kaksi sivustovinkkauslistaa, jotka liittyvät kirjaston mediakasvatukseen (ks. liite 2) ja lukemaan innostamiseen (ks. liite 3).

3.1 Kirjastonkäytön- ja tiedonhallintataitojen opetus

Kirjastonkäytön opetus on helposti muunneltavissa olevaa toimintaa. Sitä voi olla leikki, tietokilpailu, suunnistus, luento tai jokin muu toiminta. Opetuksen tarkoituksena on se, että kirjasto esittelee toimintaansa, palveluitaan ja kokoelmiaan asiakkaiden näkökulmasta käsin ja kertoo sen, miten kirjaston asiakkaaksi pääsee. Esimerkiksi perusopetuksen alussa eli alkuopetuksen vaiheessa ensimmäisen luokan oppilaiden kanssa käydään yhdessä läpi kirjastokäynnin seuraavallaiset vaiheet: kirjastokortin hankkiminen ja siihen liittyvät asiat, materiaalin lainaaminen tiskillä ja mahdollisesti kirjastossa olevaa lainausautomaattia käyttäen, materiaalin palauttaminen tiskille tai palautusautomaatin kautta sekä kirjastossa olevan aineiston luokakohtaisen järjestyksen käyttämiseen liittyvät perusasiat. (Heinonen 2011, 14.)

Alkuopetuksen jälkeen kirjaston osastojen esittely laajentuu. Tällöin oppilaita opastetaan kirjaston oman aineistotietokannan käytössä sekä esitellään kirjaston kotisivuilta tai muilta kirjaston verkkosivuilta löytyvää tietoa kulloistakin ikäluokkaa kiinnostavista ja koulutyön kannalta tarpeellisista asioista. Yläkoulun alussa kirjastonkäytön opetus sisältää kirjaston perusasioiden ja palveluiden kertausta. Yläkoulu tuo mukanaan myös aiempaa laajemman tiedonhaun tarpeen oppilaille annettujen itsenäisten tehtävien johdosta. (sama.)

Tiedonhallintataidot ovat ydintaitoja, joiden hallinnan tuloksena osataan pysyä erillään liiallisesta ja epäolennaisesta informaatiosta, valikoida, tulkita sekä käyttää informaatiota viisaasti työ- ja oppimistehtävissä (Aaltonen 2000, 127). Tampereen koulun ja yleisen kirjaston yhteistyösuunnitelman 2012–2015 tiedonhallintataitoihin liittyvät seuraavanlaiset käsitteet: tiedonhaku, tiedonhankinta ja tiedonhallinta. Tiedonhaku tarkoittaa yksittäisen tiedon etsimistä erilaisia tietolähteitä hyödyntäen, mikä edellyttää sekä tiedonlähteiden tuntemusta että esimerkiksi tietokantojen käytössä vaadittavia teknisiä taitoja. Tiedonhankinta tarkoittaa kaikenlaista tiedonhankintaa: tavalla ja välineellä ei ole merkitystä. Tavoitteena on koota olennainen ja kattava tieto eri lähteistä. Tiedonhallinta koostuu sekä tiedonhankinnasta että kyvystä kriittisesti arvioida löydettyä tietoa ja liittää sitä kulloisenkin tehtävän tietopohjaan. (Tampereen kaupunki 2012, 17.)

Tiedonhallintataidot koostuvat monesta osa-alueesta. Tiedonhaun opetus -termiä käytetään silloin, kun puhutaan nimenomaan kirjaston tarjoamasta tiedonhankinnan prosessista ja tietojen etsimisestä kirjaston kokoelmista, tietokannoista tai internetistä. Opetukseen liittyy niin yksittäisten tiedonhakujen opastus kuin nykyään myös kasvavassa määrin tiedonhallintataitojen pohdinta. Tiedonhallintaan liittyviä aiheita otetaan vähitellen mukaan eri luokka-asteiden kirjastokäyntien ohjelmaan mutta varsinainen tiedonhaun opetus aloitetaan kirjastoissa kolmasluokkalaisten oppilaiden kanssa. Tällöin tutustutaan kirjaston aineistotietokantaan ja sen perushakuihin. Yläkoulun luokka-asteilla tiedonhaun opetus suunnataan siten, että sillä voitaisiin tukea oppilaiden esitelmien, projektien ja muiden kirjallisten töiden tekemistä. Kirjaston tiedonhallintataitojen opetus on liitetty joissain Suomen kouluissa tietotekniikan kurssin yhdeksi osa-alueeksi tai se on toiminut johdantona jonkin kirjallisen projektin tapauksessa. (Heinonen 2011, 15.)

Uusin kirjaston tiedonhallintataitojen osa-alue on koodaus eli ohjelmointi, joka kuuluu tulevan opetussuunnitelman laaja-alaisten osaamistavoitteiden viidenteen tavoitteeseen, tieto- ja viestintäteknologiseen osaamiseen (Opetushallitus 2014, 23). Ensimmäisenä koodaamiseen on perehtynyt etenkin Espoon kaupunginkirjasto, joka järjestää Tapiolan kirjastossa koodauspajoja kaikenikäisille osallistujille. ”Kirjasto haluaa tarjota jokaiselle mahdollisuuden tutustua koodaamisen perusteisiin, laajentaa yleissivistystään ja pitää hauskaa.” (HelMet 2015, viitattu 10.5.2016.) Tapiolan kirjastossa on tehty myös runokoodausta, jossa on yhdistetty sanataide ja koodaus (My 2015, viitattu 6.5.2016). Espoon yleisen kirjaston ja koulun uudessa yhteistyösuunnitelmassakin mainitaan koodaus kaikenikäisten koululaisten työpajojen yhteydessä (Peltonen 2016, viitattu 6.5.2016).

3.2 Mediakasvatus

Mediakasvatus kuuluu omalta osaltaan niihin tavoitteisiin, jotka mainitaan Kirjastolain tavoitteissa. ”Yleisten kirjastojen ja tietopalveluiden tavoitteena on edistää väestön yhtäläisiä mahdollisuuksia sivistykseen, kirjallisuuden ja taiteen harrastamiseen, jatkuvaan tietojen, taitojen ja kansalaisvalmiuksien kehittämiseen, kansainvälistymiseen ja elinikäiseen oppimiseen” (Kirjastolaki 904/1998. 2 §).

Kirjaston mediakasvatuksen keskiön muodostavat kirjaston perinteiset tehtävät, joita ovat luku-harrastuksen tukeminen ja lukemisen edistäminen. Kyseinen käsite vakiintui 2000-luvulla ja sen rinnakkaiskäsitteitä ovat muun muassa monilukutaito, mediaoppi ja mediasivistys. Mediakasvatuksen tavoite on vahvistaa monilukutaitoa ja mediasisältöjen käyttöä. Sen yhteydessä puhutaan myös medialukutaidosta tai uusista lukutaidoista, joista jälkimmäiseen ovat vaikuttaneet sekä uudet teknologiat että viestinnän uudet yhteisölliset mahdollisuudet. Uudet lukutaidot ovat osa kirjastojen mediakasvatusosaamista. (Suomen kirjastoseura 2014b, 5.)

Kirjaston tarjoamien medialukutaitojen mahdollisesti haastavin tehtävä on omien sisältöjen ja merkitysten tuottaminen, koska yksityiset ja henkilökohtaiset tarpeet vaikuttavat siihen, millaisia omaehtoisia merkityksiä mediateksteille annetaan ja millaisia omaehtoisia mediatekstejä henkilö tuottaa. Ajattelun ja merkitysten löytämisen aineksia tarjotessaan kirjasto tukee käyttäjänsä tuottannollista lukutaitoa. Kirjasto ei kuitenkaan ole vain koulun vaatimuksiin ja tarpeisiin sopeutuva toimija. Koulu yhteistyötä tekevien kirjastolaisten tulisikin muistaa myös kirjaston omaehtoinen, sen näkökulmista ja vahvuuksista kasvava yhteistyö. Kirjasto on monimediainen tila, jolla on toimintaympäristönsä kanssa vahva vuorovaikutus ja sosiaalinen ulottuvuus. (sama, 5.)

Tärkeimmät kirjaston ja koulun yhteistyötä edistävät tavat ovat yhdessä laaditut yhteistyösopimukset ja yhteyshenkilöistä sopimiset molemmissa organisaatioissa. Yhteistyön vakiintumisen haasteeksi koetaan opettajien tiukat aikataulut sekä onnistuneen ensikontaktin luominen. Koulu yhteistyön alussa on oltava kärsivällinen ja sisukas. Joskus yhteistyö on vaatinut vuosien mittaiset lähentymisyrittäykset ja yhteistyöneuvottelut. Hyviä tuloksia on myös saatu vieraillemalla opettajanhuoneissa esittelemässä kirjaston kouluille suunnattuja palveluja. Yhteistyöhenkilö vauhdittaa yhteistyötä molemmissa edellä mainituissa tapauksissa. Kirjastoyhteistyötä on mahdollista vakiinnuttaa koulujen lukuvuosisuunnitelmien avulla. Lukuvuosisuunnitelmaa varten kirjastolla tulisi

olla tarjota valmis malli palveluistaan sekä selkeä esitys tarjoamansa yhteistyön laajuudesta. (Suomen kirjastoseura 2014b, 14.)

Kirjastoyhteistyötä on mahdollista vakiinnuttaa koulujen lukuvuosisuunnitelmien avulla. Lukuvuosisuunnitelmaa varten kirjastolla tulisi olla tarjota valmis malli palveluistaan sekä selkeä esitys tarjoamansa yhteistyön laajuudesta. Kirjastojen tulisi pystyä muokkaamaan tarjoamiaan ohjaus- ja opetussisältöjä koulun haluamaan suuntaan, jos ne haluavat tarjota koululle yksilöllisesti räätälöityjä palveluja. Tämä luonnollisesti tarkoittaa lisätyötä koulupakettien valmisteluun ja suunnitteluun sekä tapauskohtaisesti jopa kokonaan uusien sisältöjen kehittämistä. Kirjaston tulee tällöin arvioida tehdyn työn suhdetta siitä saavutettavaan hyötyyn ja mahdollisuuteen. (sama.)

Kirjastojen tulee tehdä kouluille tiettäväksi se, millä kaikilla tavoin kirjastojen monipuoliset tietosisällöt tukevat erilaisia luku- ja kirjoitustaitoja. Perinteisesti kirjastot ovat tehneet yhteistyötä lähinnä äidinkielen opettajien kanssa, jolloin kirjaston roolina on ollut välittää painettuja kirjallisuuden sisältöjä ja ylläpitää lukuharrastusta. Kirjaston aineistot tarjoavat kuitenkin rikkaita ja monipuolisia toiminnan mahdollisuuksia myös muiden oppiaineiden opetuksessa sekä tieto- ja viestintäteknologiaan, TVT-taitoihin, liittyvien taitojen opastamisessa ja omaksumisessa. (sama, 15.)

Kirjaston tulisi tuoda kouluille enemmän esille omaa toimintaansa tiedonhallintataitojen opastajana ja kolmantena tilana. Tällä tavoin opettajat saisivat selkeämmän kuvan niistä mahdollisuuksista, joita kirjaston ja koulun mediakasvatuksen yhteistyö tarjoaa. Parhaimmillaan koulun käsitys kirjaston tarjoamista palveluista ja osaamisesta johtaa tilanteeseen, jossa opettajat ja kirjaston henkilökunta yhdessä vahvistavat kirjaston ja koulun välistä kulttuuria. (sama, 15.)

Kerhokeskuksen Mediataitojen oppimispolku -julkaisun mukaan hyvässä mediaopetuksessa loimituvat toisiinsa koulun formaali- eli muodollinen ja koulun ulkopuolinen informaali eli epämuodollinen oppiminen. Mitä paremmin oppimisen molemmat muodot tukevat toisiaan, sitä paremmiksi oppilaan mediataidot kehittyvät. (2011, 57.)

3.3 Lukemaan innostaminen

Muuttuneet lukutavat, lukemisen väheneminen, ruutujen äärellä vietetyn ajan kasvu sekä yksinäisyys ovat herättäneet huolestusta ja saaneet monet eri tahot pohtimaan lukemisen ja toisen ihmisen kohtaamisen merkitystä ja sen edistämisen tarvetta (Hokkanen 2015, 16). Monipuolinen luku-taito ja vapaa-ajan lukeminen tiedostetaan tärkeiksi lasten- ja nuorten hyvinvoinnin mittareiksi. Lukutaito mahdollistaa osallisuuden ja aktiivisuuden toimijuuden. Se vaikuttaa myös lasten ja nuorten koulumenestykseen. Opetus- ja kulttuuriministeriön kolmevuotinen (2012–2015) Lukuin-to-ohjelman ytimen muodostaa koulun ja kirjaston kiinteä yhteistyö. Yhteistyön osa-alueet jakaantuvat siten, että koulu ohjaa oppilaat kirjaston jäseniksi sekä jakaa heille pedagogista osaamistaan ja kirjasto puolestaan tarjoaa aineistoresurssejaan ja tiedonhallintataitojaan. (Ikonen, Innanen & Tikkinen 2015, 3.)

Kirjavinkkaus on kirjojen tarinoihin kurkistamista ja avaamista kertomalla kuulijoille niistä. Se on menetelmä, jolla kannustetaan ihmisiä, etenkin lapsia ja nuoria, harrastamaan lukemista hieman nykyistä enemmän. Kirjavinkkaus on myös eräänlaista välittäjä-toimintaa: kirjastolainen on välillä si ihmisen ja kirjan välillä. Kirjavinkkaus on kuitenkin myös uusien vaihtoehtojen esittelemistä mahdollisesti kaavamaisien lukutottumusten lukijoille, jotka ovat tottuneet lukemaan aina samantyyliä hyviä kirjoja. (Mäkelä 2015, 13, 19.)

Mäkelä vertailee sanaparia kirjaston ja koulun yhteistyö. Hän näkee koulun ja kirjaston välisessä yhteistyössä koulun aloitteentekijäksi. Hänen mukaansa kaikki opettajat eivät valitettavasti ole aktiivisia tai kirjan merkitystä tiedostavia, minkä johdosta he eivät tuo oppilaita kirjastoon huolimatta koulun ja kirjaston virallisesta yhteistyösuunnitelmasta. Kirjaston ja koulun yhteistyössä Mäkelä näkee aloitevastuun olevan kirjastolaisilla. Hän antaa esimerkin, jossa kirjastosta lähtisi lyhyt ja ytimekäs kutsu kouluille, jossa kerrottaisiin toisen, neljännen ja seitsemännen luokan perehdytyksestä tiedonhakuun, hyllyjärjestykseen ja kirjaston arkikäyttöön. Kyseisillä kirjastokäynneillä oppilaille esiteltäisiin myös tietokirjallisuutta. Samassa kutsukirjeessä kirjaston kirjavinkkarit tarjoutuisivat vierailemaan koululla vinkkaamassa kaunokirjallisuutta. Mäkelän mukaan jatkumo syntyisi siten, että toisen luokan oppilaat tulisivat kirjastoon, kirjavinkkari kävisi kolmasluokkalaisten luona, neljäsluokkalaisten tulisivat puolestaan jälleen kirjastoon ja viidesluokkalaisten luona vierailisi kirjavinkkari. Hän näkee kyseisen kaltaisen vastavuoroisen vierailun toimintamallin kasvattavan Suomen nuorista kirja- ja kirjastotietoisien kansan. (2015, 49–51.)

Kirjaston ja koulun väliselle yhteistyölle parhaaksi mainokseksi Mäkelä näkee kutsun opettajien koulutuspäiville tai kokouksiin, joissa hän voisi kertoa kirjavinkkaritunnin sisällöstä. Opettajat tulisi saada ensin vakuutettua yhteisellä asialla olemisesta, minkä jälkeen koulu kutsuisi kirjaston kirjavinkkaria koululle. Mikäli opettajat ovat kokeneet kirjavinkkarin koululla käynnit tärkeiksi, kertovat he niistä hänen mukaansa eteenpäin yli koulu-, piiri-, kunta- ja lääninrajojen. Mäkelä puhuu opettajien ja kirjastolaisten samoista tavoitteista: sanallisesti ilmaiskykyisistä lapsista jotka osaavat kielellisesti välittää ajatuksensa ja tunteensa ja jotka viihtyvät lukemisen ja kirjojen parissa. Lapsi joka lukee, suoriutuu paremmin läksyistään sekä hallitsee tiedollista tekstiä paremmin. (2015, 52–53.)

Mäkelän mukaan kirjavinkkausta voi tehdä niin yksittäisistä kirjoista kuin jostakin teemasta. Opettajat voivat joskus toivoa kirjavinkkarituntia jonkin luokalle ajankohtaisen teeman näkökulmasta. Kirjavinkkari voi myös erikoistua erilaisiin kirjallisuuden lajeihin: satuihin, runoihin, draamavinkkaukseen, fantasiaan, kauhuun ja sarjakuviin. (2015, 74, 77–83.) Myös Hokkanen puhuu kirjavinkkauksesta lukuinnon tavoitteiden yhteydessä, joista monet hänen mukaansa vaativat uudenlaisia työskentelytapoja. Hän käyttää termiä sosiaalinen kirjasto, jossa esimerkiksi voitaisiin käsikirjoittaa kirjoja roolipelin toimintaperiaatteella toteutettaviksi seikkailuiksi ja jossa voitaisiin tehdä sekä digitaalista että toiminnallista kirjavinkkausta. (2015, 16–17.)

Luku- ja kirjallisuusdiplomit kuuluvat monen kirjaston kouluille suunnattuihin palveluihin. Lukudiplomin tarkoitus on sekä palkita että kannustaa lukijaa mutta samalla myös ylläpitää lukuharrastusta. Diplomikäytäntö on yleensä sellainen, että kirjasto tuottaa kirjalistat ja tarjoaa niiden kirjoja oppilaiden käyttöön. Diplomikirjat on valittu siten, että ne toisivat hyviä lukuelämyksiä ja samalla esittelisivät kirjallisuuden lajeja. Kirjalistat ovat laajoja niin aiheidensa kuin tasojensakin suhteen, minkä johdosta ne tarjoavat runsaasti kirjasuosituksia eri-ikäisille lukijoille. Diplomikirjalistat löytyvät helppoiten kirjastojen nettisivuilta. Lukudiplomien käytännön toteutus on selkeä. Niiden ohjeet niin oppilaille, opettajille kuin vanhemmillekin löytyvät internetistä joko kirjaston tai koulun diplomisivuilta. Luettavat kirjat valitaan luokkakohtaisilta kirjailistoilta ja niiden lukeminen varmistetaan diplomitehtävillä. Diplomin suorittaneet oppilaat saavat lopuksi todistuksen. (Heinonen 2011, 26.) Lukudiplomeissa voi olla erilaisia tasoja. Esimerkiksi Mikkeliissä sekä ala- että yläkoulun diplomissa on kolme tasoa. Alakoulun oppipoikatason ja yläkoulun pronssidiplomin saa lukemalla 5 kirjaa, kisällitason ja hopeadiplomin lukemalla 10 kirjaa ja mestaritason sekä kultadiplomin lukemalla 15 kirjaa. (Mikkelin kaupunginkirjasto 2015, 19.)

Kirjaston lukukampanjoihin kuuluu myös aineistoesittely. Se on mahdollista koota mistä tahansa koulun opetuksessa esille tulevasta aiheesta. Sen toteuttaminen on mahdollista esimerkiksi jonkin oppiaineen projektityön aluksi tai jonkin uuden aihealueen tiimoilta. Aineistoa sekä etsitään että tutkitaan monenlaisista tietolähteistä, kuten lehdistä, internetistä ja tietokannoista. Huomioon otetaan myös aiheeseen mahdollisesti liittyvät kirjat, elokuvat tai musiikki. Tiedonhallinnan näkökulmat kannattaa tuoda esille luokan tullessa kirjastoon tutustumaan etsittyyn aineistoon. Oppilaille voidaan esimerkiksi kertoa kyseisen aineiston kokoamiseen liittyneestä tiedonhaun prosessista. Eri tiedonlähteiden arvoa ja luotettavuutta kulloisenkin tehtävän kannalta voidaan pohtia vertailemalla niitä. Kiinnostava aineistoesittely voidaan tehdä myös esimerkiksi luokkalaisten harrastuksista tai jostain heille ajankohtaisesta aiheesta. Joskus opettajat haluavat kirjaston aineistoesittelyissä oppilaidensa etsivän ja hyödyntävän nimenomaan kirjallisia lähteitä tietokonehaku-
jen sijaan. Jos luokan kirjastokäyntiä ei ole mahdollista toteuttaa esimerkiksi projektityön alussa, voisi opettaja antaa kirjastolle tietoja projektityön teemoista. Tällöin kirjastot voisivat esimerkiksi kirjanäyttelyn muodossa nostaa esille koulussa käsiteltävänä olevaan aiheeseen liittyviä teoksia, joihin oppilaat voisivat itsenäisesti käydä tutustumassa. (Heinonen 2011, 26–27.)

4 TUTKIMUSMENETELMÄT JA -KYSYMYKSET

Tässä opinnäytetyössä käytetty tutkimusmenetelmä on case study eli tapaustutkimus, joka on kvalitatiivinen eli laadullinen menetelmä. Aineisto on kerätty teemahaastattelua käyttäen kolmi-vaiheisena sähköpostihaastatteluna ja se on analysoitu diskurssianalyysin keinoin. Tässä luvussa esittelen kyseiset menetelmät ja sen, miten niitä on työssäni käytetty.

4.1 Tutkimusmenetelmä

Case studyn eli tapaustutkimuksen tärkein erityispiirre on se, että siinä on kohteena tämänhetkinen ilmiö. Tapaustutkimusta ei siten voida tehdä menneestä ilmiöstä, vaikka tutkimuksen teoreettisessa viitekehyksessä käytetäänkin aina jo tapahtuneita ilmiöitä ja niistä kirjoitettuja kirjallisia dokumentteja. Tutkimuksen kohteena on yksi (tai myös useampi) tapaus, josta halutaan saada syvällistä tietoa. (Kananen 2013, 54.) Tapaustutkimusta ei pidetä varsinaisena metodina eli menetelmänä vaan se nähdään pikemminkin tutkimustapana tai tutkimusstrategiana, joka sisältää lähtökohtaisesti useita tutkimusmenetelmiä (Laine, Bamberg & Jokinen 2007, 9). Tutkimusmenetelmä sopii opinnäytetyöni aiheeseen, koska siinä tarkastellaan ilmiötä eli tässä tapauksessa perusopetuksen tulevaa opetussuunnitelmaa yleisen kirjaston ja koulun välisen yhteistyön näkökulmasta. Teoreettisessa viitekehyksessä käytetään jo tapahtuneita ilmiöitä, kuten kirjaston koululle tarjoamia nykyisiä palveluita ja aiempaa perusopetuksen opetussuunnitelmaa.

Tutkimuksen tavoitteena on tarkastella yleisen kirjaston näkökulmasta 1.8.2016 alkaen seuraavien kolmen vuoden aikana vaiheittain käyttöön otettavan perusopetuksen tulevan opetussuunnitelman tarjoamia mahdollisuuksia ja haasteita kirjaston ja koulun väliselle yhteistyölle. Pääpaino tutkimuksessa on yleisten kirjastojen peruskouluille tarjoamissa nykyisissä palveluissa, Opetushallituksen laatimassa perusopetuksen tulevassa opetussuunnitelmassa, OPS 2016 ja yleisten kirjastojen laatusuosituksissa. Pyrin selvittämään sitä, millaisia ammatillisia ja työnkuvaan liittyviä mahdollisuuksia ja haasteita kirjastot näkevät laaja-alaisissa osaamistavoitteissa ja monialaisissa oppimiskokonaisuuksissa, millaisia kirjaston ja koulun välisiä yhteistyöryhmiä asian johdosta on perustettu, miten tarpeellisia pedagogisia informaatioita ja kirjastonhoitajia pidetään yleisen kirjaston ja koulun tulevaisuuden yhteistyössä sekä millaisia mahdollisia resurssihaasteita perusopetuksen uusi opetussuunnitelmaan asettaa kirjastotyölle.

Tutkimuskysymykset ovat tutkimusongelmalle alisteisia ja vastaukset niihin saadaan aineiston avulla. Tutkimuskysymyksiin liittyvät tarkennetut kysymykset, joiden avulla tuotetaan varsinainen aineisto. Laadullisessa tutkimuksessa ilmiöön liittyvistä aiheista keskustellaan vastaajan kanssa teemojen avulla. (Kananen 2015, 55, 57, 59.)

Opinnäytetyöni teemat ovat seuraavanlaiset:

- Mitkä tulevan opetussuunnitelman laaja-alaisista osaamistavoitteista ovat kirjastolle mielisimpiä ja mitkä puolestaan haastavimpia?
 - Ensimmäisellä teemalla selvitetään se, mitkä seitsemästä laaja-alaisesta osaamistavoitteesta tarjoavat kirjastolle parhaat kouluyhteistyön mahdollisuudet ja mitkä ovat puolestaan haastavimmat osaamistavoitteet.
- Missä oppiaineissa ja millä tavoin kirjasto voi osallistua monialaisten osaamisalueiden suunnitteluun ja toteutukseen?
 - Toisella teemalla haetaan esimerkkejä erinäisistä tavoista, joilla kirjaston laajaa ammattitaitoa pystytään hyödyntämään sekä laaja-alaisissa osaamistavoitteissa että monialaisten oppimiskokonaisuuksien eli ilmiöpohjaisen oppimisen ilmiöitä suunnitellessa ja toteutettaessa yhdessä koulun kanssa.
- Missä määrin yleisen kirjaston laatusuositukset ja koulun arvoperusta, toimintakulttuuri ja oppimiskäsitys ovat yhteneväisiä?
 - Kolmannella teemalla haetaan vastauksia yleisten kirjastojen laatusuositusten ja koulun opetussuunnitelmien myötä uudistuvan arvoperustan, toimintakulttuurin ja oppimiskäsityksen niistä yhteneväisyyksistä, jotka ovat merkityksellisiä kirjaston ja koulun välisessä yhteistyössä.
- Mediakasvatus vai monilukutaito: ovatko ne keskenään yhteneväisiä käsitteitä? Tulisiko mediakasvatus -termi päivittää monilukutaidoksi?
 - Neljännellä teemalla halutaan saada vastauksia sekä mediakasvatuksen ja monilukutaidon eroista että niistä asioista, joita kirjasto voi mediakasvatuksella tarjota muun muassa monilukutaidolle ja tv-taidoille.
- Mitä kirjaston tietotaidon osa-alueita koulu ei vielä osaa hyödyntää kirjaston ja koulun välisessä yhteistyössä?
 - Viidennellä teemalla halutaan tietoa niistä kirjaston tietotaidon osa-alueista, joita koulu ei syystä tai toisesta osaa vielä hyödyntää kirjastoyhteistyössä.

- Millainen merkitys yleisten kirjastojen ja koulujen välisillä yhteistyöryhmillä on opetus- suunnitelman kaltaisen kokonaisuuden omaksumisessa? Millainen merkitys opetussuun- nitelmaan perehtymisen kannalta on kirjastolaisten valtakunnallisilla koulutuspäivillä?
 - Kuudennella teemalla haetaan vastausta uudistuvan opetussuunnitelman kaltai- sen asiakokonaisuuden kokonaisvaltaisen omaksumisen mahdollisuudesta kir- jaston ja koulun yhteistyöryhmien avulla verrattuna esimerkiksi yhteen kirjaston valtakunnalliseen koulutuspäivään.
- Millaisilla kevyemmällä menetelmillä kirjastojen olisi mahdollista perehtyä opetussuunni- telmaan, jos kunnalla tai kaupungilla ei ole kirjaston ja koulun välistä yhteistyöryhmää ei- kä tiukkojen henkilöstöressurssien johdosta ole mahdollisuutta osallistua valtakunnalliseen koulutuspäivään?
 - Seitsemännellä teemalla halutaan selvittää informanttien näkemyksiä ja ideoita mahdollisista kevyemmistä menetelmistä, joilla kirjastot voisivat perehtyä ope- tussuunnitelmaan ilman kirjaston ja koulun välistä opetussuunnitelma-työryhmää ja kirjastolaisten valtakunnallista koulutuspäivää.
- Miten tärkeänä tulevaisuuden koulu yhteistyön kannalta koetaan kirjastolaisten lisääntyvä ammatillinen erikoistuminen pedagogiseksi informaattikoksi / kirjastonhoitajaksi?
 - Kahdeksannella teemalla haetaan pedagogiseksi informaattikoksi / kirjastonhoita- jaksi erikoistumisen merkitystä tulevaisuuden kiinteän koulu yhteistyön muodos- tamiselle ja sen ylläpitämiselle.
- Millaisia resurssihaasteita (työmäärä, henkilökunta, tekniset resurssit, talous, ajankäyttö ja aikataulut) perusopetuksen tuleva opetussuunnitelma mahdollisesti asettaa yleiselle kirjastolle?
 - Yhdeksännellä teemalla selvitetään perusopetuksen tulevan opetussuunnitelman yleiselle kirjastolle mahdollisesti asettamia erinäisiä resurssihaasteita, kuten työmäärä-, henkilökunta-, talous- ja erinäisiä ajallisia resursseja.
- Missä oppiaineissa ja millä tavoin kirjasto voi olla mukana koulun ilmiöpohjaisessa oppi- misessa eli monialaisissa oppimiskokonaisuuksissa?
 - Kymmenennellä teemalla halutaan saada informanteilta esimerkkejä monialais- ten oppimiskokonaisuuksien toteutustavoista sekä tietoa siitä, minkä kaikkien oppiaineiden oppimiskokonaisuuksissa kirjasto voisi olla mukana.

Tutkimuksen teemojen suunnitteluvaiheessa perehdyin muun muassa yleisen kirjaston sen hetki- seen opetussuunnitelma-työryhmätoimintaan koulun kanssa. Löytkiön kirjastossa tapahtuu -

blogin kirjoituksesta, Opsit tulee – oletko valmis, oli minulle tuolloin hyötyä, koska se liittyi tutkimusongelmaani (2014, viitattu 2.8.2015). Myös Suomen kirjastoseuran lausunto joka käsitteli yleisen kirjaston huomioimista tulevassa opetussuunnitelmassa, auttoi minua tutkimukseni teemojen alustavassa hahmottelussa (2014a, viitattu 15.8.2015).

Tapaustutkimuksen tulkinnassa on kaksi eri logiikkaa: deduktio ja induktio. Deduktiossa aineistosta pyritään löytämään jotakin jo aikaisemmin löydettyä. Tällöin olemassa oleville teorioille tai malleille haetaan uudella tutkimuksella vahvistusta tai testataan ilmiön mahtumista jo olemassa oleviin teorioihin ja malleihin. Induktiossa eli aineistolähtöisessä lähestymistavassa ei ole olemassa minkäänlaisia ennakko-oletuksia tai hypoteeseja. Induktiossa pyritään irti ennakko-oletuksista, ja luokittelu löydetään varsinaisesta aineistosta. Induktiivisessa päättelyssä kerätystä havainnoista muodostetaan joko yleistyksiä tai teorioita. Täysin puhdasoppista induktiivista lähestymistapaa on mahdotonta toteuttaa, sillä se edellyttäisi sitä, että tutkijalla ei olisi minkäänlaista tietopohjaa tutkittavasta asiasta. Käytännössä tulkintaa tehdäänkin abduction eli molempien päättelytapojen yhdistelmän keinoin. (Kananen 2013, 49, 109–110.)

Vaikka työni tulkinnassa hyödynnetään induktion logiikkaa, on siinä kuitenkin muutamia ennakko-oletuksia. Yksi ennakko-oletus on se, että kirjasto suhtautuu innokkaasti tulevan opetussuunnitelman koulu yhteistyölle mukanaan tuomiin uudistuksiin. Työtä varten haastateltavat informantit ovat hyvin perehtyneet sekä tulevaan opetussuunnitelmaan että yleisen kirjaston ja koulun yhteistyön, minkä johdosta vastaukset antavat tutkittavasta ilmiöstä paljon tärkeää tietoa. Informanttien perehtyneisyyden johdosta vastauksista saadaan selville myös deduktiivisen tulkinnan piirteitä, kuten yleisen kirjaston nykyisiä koulu yhteistyön osa-alueita. Vastauksissa nousevat mahdollisesti esille myös Suomen kirjastokulttuurin alueelliset erot, jotka voivat osaltaan tuoda haasteita toisen ja kolmannen vaiheen kysymysten rakentamiselle.

4.2 Tutkimusaineiston keruu

Laadullisessa tutkimuksessa on monia aineistonhankintakeinoja. Primääriaineiston muodostaa tutkijan kyseistä tutkimusta varten kentältä keräämä aineisto, joka on haastattelujen, havainnoinnin ja kyselyjen muodossa. Aineistonkeruu alkaa havainnoinnilla ja sitä täydennetään haastatteluilla niiltä osin, joihin havainnoinnilla ei saatu ratkaisuja. Haastatteluilla pyritään vahvistamaan havainnoinnin luotettavuus. Sekundääriaineiston muodostavat dokumentit, joihin perehdytään

joko tutkimusprosessin aikana tai ennen ja jälkeen haastattelun. (Kananen 2015, 132.) Käytin tutkimuksessa primäärisenä tiedonkeruumenetelmänä sähköpostihaastattelua. Sekundäärisinä tiedonkeruumenetelminä käytin kirjoja, lehtiä ja verkkosivuja.

Yin korostaa tapaustutkimuksessa haastattelukysymysten olevan suunnattuja tutkijalle, ei haastateltavalle. Hän nimeää haastattelujen vahvuuksiksi sen, että ne ovat kohdistettuja suoraan tapaustutkimuksen aiheeseen. Ne ovat hänen mukaansa myös oivaltavia, koska ne mahdollistavat syy-yhteydellisten päätelmien havaitsemisen. (2003, 74, 86.) Haastattelun suuri etu on siinä, että aineiston keruun säätelyminen kulloisenkin tilanteen edellyttämällä tavalla ja vastaajia myötäillen on mahdollista. Haastattelu valitaan muun muassa siksi, jos jo ennalta tiedetään tutkimuksen aiheen tuottavan monitahoisia vastauksia. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2013, 205.) Teema-haastattelussa on olennaisinta se, että haastattelu etenee tiettyjen keskeisten teemojen varassa. Sen johdosta tutkittavat saavat äänensä kuuluviin. Teemahaastattelu ottaa huomioon ihmisten tulkinnat asioista ja heidän niille antamat keskeiset merkitykset. Se on puolistrukturoitu menetelmä eli lomakehaastattelun ja avoimen haastattelun välimuoto, koska haastattelun aihepiirit eli teemat ovat kaikille haastateltaville samat. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 48.)

Sähköpostihaastattelu on yksi laadullisen tutkimuksen aineistonkeruumenetelmä, jonka rungon muodostaa teemahaastattelun pohja. Sähköpostihaastattelussa tutkija lähettää tutkittaville sähköposteja, joissa on kerrallaan joko yksi tai useampi teema, joihin tutkittavia pyydetään vastaamaan. Tutkimukseen rekrytointi voi olla haasteellista mutta haastateltavan kannalta menetelmä on joustava, kun hän voi vastata haastatteluun omaan tahtiinsa ilman haastatteluajankohdan ja -paikan sitovuutta. Tutkittavat rekrytoidaan siten, että he edustavat kyseistä tutkittavaa ilmiötä. (Kananen 2015, 186–187.)

Prosessin alussa tutkija lähettää tutkittavalle kyseiseen aiheeseen liittyvän laajahkon tekstin, josta hän pyytää tätä kirjoittamaan. Tutkittavalta saadun vastauksen jälkeen tutkija tekee sisällön pohjalta tarkentavia kysymyksiä, joihin tutkittava taas vastaa. Kun ensimmäiseen teemaan liittyvä sähköpostikeskustelu on saatu loppuun, lähetetään tutkittavalle seuraava teema. Jokaisen teeman kohdalla edetään samalla tavoin eli teeman ensimmäisen vaiheen vastauksen jälkeen teksti analysoidaan ja tarkastellaan aineistosta mahdollisesti esiin nousseita tarkentavia kysymyksiä samaisen teeman seuraava vaihetta varten. Tutkija ei voi etukäteen tietää sen enempää aihealueista, joita aineistosta nousee esiin kuin tutkimusjakson lopullisesta kestotakaan. Ennakkoon

laadituilla teemoilla tutkija kuitenkin varmistaa kaikkien ilmiön osa-alueiden käsittelemisen kyseisessä tutkimuksessa. (Kananen 2015, 186–188.)

Tutkimuksen lähestyessä loppuaan asiasta ilmoitetaan vastaajille, joita vielä lopuksi pyydetään tuomaan esille ilmiöön liittyvät mahdolliset muut asiat, jotka eivät sähköpostihaastattelussa tulleet esille. Haastateltaville toimitetaan sekä koostettu aineisto että sen pohjalta tehdyt tulokset. Haastateltavilla on aina oikeus muuttaa mielensä vastauksien suhteen. Myös aineiston julkaisulle on aina pyydettävä lupa. (Kananen 2015, 188.)

Informanttien valinnassa ei käytetty satunnaisotantaa. ”Yksinkertainen satunnaisotanta (eli SRS-otanta, simple random sampling) on otoksen poimintamenetelmä, jossa jokaisella perusjoukkoon kuuluvalla alkiolla on sama mahdollisuus tulla valituksi otokseen” (Tilastokeskus 2016, viitattu 20.5.2016). Hain haastatteluuni informantteja monin eri tavoin mutta ensisijaisesti kirjastot.fi hankerekisterin kautta. Etsin sähköpostihaastatteluuni kirjastoammattilaisia, jotka tekevät parhaillaan tulevan opetussuunnitelman pohjalta kiinteää yhteistyötä koulun kanssa. Konsultoin asian johdosta myös erästä lastenkirjastotyön ammattilaista, joka tuntee hyvin Suomen lastenkirjastotyön kentän. Soitin myös muutamaa yleiseen kirjastoon tiedustellakseni onko heillä kirjaston ja koulun välistä opetussuunnitelma-työryhmää.

Lähetin sähköpostihaastatteluun valitsemilleni kirjastoammattilaisille ensin sähköpostitse saatekirjeen, jossa kerroin lyhyesti kolmivaiheisen haastattelun ensimmäisen vaiheen pääkysymyksestä ja seuraavan kahden vaiheen alustavista apu- ja täydennyskysymyksistä vastausaikatauluineen. Saatekirjeen lopussa sen vastaanottajilta pyydettiin sitovaa ilmoittautumista kyseiseen kolmivaiheiseen prosessiin. Sähköpostihaastatteluun sitoutui osallistumaan kahdeksan yleisen kirjaston lasten- ja nuortenkirjastotyön ammattilaista, jotka kaikki toimivat tai ovat toimineet joko perusopetuksen tulevaan opetussuunnitelmaan liittyvissä hankkeissa tai toimivat muutoin kiinteässä yhteistyössä koulun kanssa. Sen ensimmäistä vaihetta seuranneet kaksi vaihetta täydensivät ja tarkensivat uusilla kysymyksillä aiempien vaiheiden haastatteluista keskeisimpiä esiin nousseita näkökohtia. Ensimmäisen vaiheen kysymysten yhteydessä informanteilta pyydettiin mielipiteet tulevien tutkimustulosten koodaukseen liittyen. He saivat valita omalla nimellä esiintymisen ja anonyymiyden väliltä. Tämä tarkoitti sitä, että tulevat tutkimustulokset koodattaisiin anonyymisti, jos yksikin haastatteluun osallistuva informantti sitä toivoi.

Tiesin jo opinnäytetyön aihetta rakentaessani haluavani toteuttaa sähköpostihaastattelun, koska halusin tutkimustani varten haastatella lasten- ja nuortenkirjastotyön ammattilaisia eri puolilta Suomea. Sähköpostihaastattelun eduksi koin sen, että säästyin sekä aikataulujen sopimisilta että matkustamisen asettamilta erinäisiltä haasteilta. Toiseksi eduksi koin sen, että informantit saivat vastata avoimiin kysymyksiin rauhassa omaan tahtiinsa kuitenkin huomioiden kulloisenkin vaiheen vastausaikataulun. Huono puoli sähköpostihaastattelussa oli konkreettisen vuorovaikutuksen puuttuminen, minkä johdosta haastateltaville ei ollut mahdollista esittää tarkentavia kysymyksiä reaaliajassa. Sen johdosta muun muassa yksiselitteisesti tulkittaviin kielellisiin seikkoihin tuli kiinnittää erityistä huomiota ja muotoilla haastattelun jokaisen vaiheen kysymyksiä moneen kertaan. Kysymyksiä muotoillessa piti kiinnittää erityistä huomiota siihen, että ne eivät olleet millään tavalla johdattelevia. Johdattelevilla kysymyksillä saadaan tulokseksi haluttu vastaus, mikä tekee niiden käytöstä epäeettisen (Kananen 2013, 98). Tarkistutin kysymyksiä työni ohjaajalla ja muokasin niitä palautteen johdosta muun muassa aiempaa ytimekkäämmiksi. Jokaisen vaiheen kysymysten laatiminen oli omalla tavallaan haastavaa mutta vaikeinta se oli ensimmäisessä vaiheessa, jossa tulevien vastausten oli tarkoitus tarjota uusia tarttumapintoja aihealueiden laajentamiselle ja tarkentamiselle. Onnekseni informantit ymmärsivät kysymykseni siten kuin olin ne tarkoittanut, minkä johdosta en missään sähköpostihaastattelun vaiheessa joutunut tarkentamaan heille yhtään esittämäni kysymystä.

Haastattelukysymykset (ks. liite 1) on muokattu tutkimuksen teemojen pohjalta. Teemoja hyödynnetään koko kolmivaiheisen sähköpostihaastattelun ajan, vaikka haastattelukysymykset luonnollisesti ovat varsinaisia teemoja hieman pidempiä ja tarkentavampia. Teemojen tulee kattaa koko ilmiö mahdollisimman hyvin (Kananen 2015, 55). Teemahaastattelun teemoilla pitäisi varmistaa ilmiön yhteys ympäristöön, mikä tarkoittaa ilmiön koostuvan tekijöistä / elementeistä ja niiden välisistä riippuvuussuhteista / prosesseista. Teemoilla tulisikin varmistaa ilmiön kaikkien osa-alueiden huomioiminen. (Kananen 2013, 96.) Tämän opinnäytetyön teema-alueita ovat perusopetuksen opetussuunnitelma, laaja-alaiset osaamistavoitteet, monialaiset oppimiskokonaisuudet, monilukutaito, yleisen kirjaston ja koulun välinen yhteistyö, kirjaston kouluille tarjoamat palvelut, mediakasvatus, yleisen kirjaston laatusuosituksen ja koulun arvoperustan, toimintakulttuurin ja oppimisympäristön yhteneväisyydet, kirjastoammattilaisten ammatillisen erikoistuminen merkitys ja opetussuunnitelman kirjastolle mahdollisesti synnyttämät resurssihaasteet. Kaikki haastattelukysymykset koostuvat avoimista kysymyksistä. Avointen kysymysten suosijoiden mukaan ne antavat vastaajille mahdollisuuden sanoa, mitä heillä on mielessään sen sijaan, että sitoisivat

vastaajan joihinkin valmiiksi rakennettuihin vaihtoehtoihin (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2013, 201).

4.3 Aineiston analyysi

Tutkijaa kiinnostaa tutkittavan toiminnoilleen omassa ympäristössään antamat merkitykset. Tuloksien avulla on myös mahdollista pohtia omia kokemuksiaan ja oppia eli niitä voidaan yksilöllistää. Tapaustutkimuksessa tarkastellaan todellisuutta kokonaisuutena sen eri näkökulmista: se on konkreettista ja yksityiskohtaista tulkintaa ja lähikuvausta. Osallistujien ääni ja toiminta näkyy ja kuuluu niin puheen suorien lainauksien- kuin tapahtumien kuvallisen ilmaisun muodossa. Tutkijan ja tutkittavan osapuolen roolit eivät ole selvästi erotettavissa toisistaan: tutkittavat ovat tuntevia ja toimivia subjekteja ja tutkija on mukana tutkimuksessa omine subjektiivisine kokemuksineen. Tapaustutkimus mahdollistaa induktiivisen, yksityisestä yleiseen, päättelyn. Alussa tutkijalla on mielessään joitakin alkuoletuksia ja ymmärrys aiheesta mutta kyseiset odotukset muuttuvat alituisesti tutkimuksen edetessä. Tutkijan on pyrittävä tiedostamaan omat lähtökohtaiset olettamuksensa ja sitoumuksensa sekä ilmaista ne tutkimusta raportoidessaan. (Syrjälä, Ahonen, Syrjäläinen & Saari 1994, 13, 14, 16.)

Koska Case-tutkimus pohjautuu pitkälti mm. laadulliseen tutkimukseen, ei sillä ole omia analyysimenetelmiä (Kananen 2013, 103). Käytin aineistoni analysoinnissa diskurssianalyysia. Diskurssintutkimus käsittää kielenkäyttäjien, tilanteen, ajan ja paikan tarkastelun (Pietikäinen & Mäntynen 2009, 11).

Diskurssianalyysi tutkii sitä, miten erinäiset kielelliset sopimukset ohjaavat ajattelua ja toimintaa. Tutkimuksessa huomio kohdennetaan diskursseihin eli puheikäytänteisiin ja puhetapoihin. Diskurssianalyysia analyysimenetelmänä käytettäessä ei tutkimusaineiston tarvitse olla suuri. Varsinaisen analyysin tekeminen on hidasta ja aikaa vievää mutta lopullinen analyysi voi tuottaa merkittäviä tuloksia. (Hirsjärvi ym. 2013, 225.) Diskurssintutkimuksen suhteen on hyvä muistaa, että se ei kvalitatiivisen tutkimusperinteen mukaisesti pyri antamaan tyhjentävää analyysia tai tietyn ilmiön lopullista analyysia. Se ei yksinkertaisesti ole mahdollista. (Pietikäinen & Mäntynen 2009, 157–158.)

Diskurssianalyysin varsinaisessa analyysivaiheessa aineisto pitää ensin pilkkoa, purkaa, koota ja täydentää se valituista teoreettisista näkökulmista ja käytetyistä käsitteistä käsin siten, että tutkijan on lopulta mahdollista vastata esittämiinsä tutkimuskysymyksiin. Kulloisenkin tutkimuksen tutkimustehtävän mukaan voidaan vertailla aineiston (ilmiön laadun) sisältöä ja piirteitä sekä tarkastella niiden välisiä suhteita. Niistä etsitään samankaltaisuuksia, ristiriitaisuuksia, poikkeamia, säännönmukaisuuksia ja toistuvia kuvioita. (Pietikäinen & Mäntynen 2009, 166–167.)

Diskursiivisissa lähestymistavoissa on tärkeää pyrkiä analysoimaan sen avulla tuotettua tai ylläpidettyä sosiaalista todellisuutta (Siltaja & Vehkaperä 2011, 209–210). Analyysin keskiössä ovat merkitykset: millaisia merkityksiä kyseinen tutkittava ilmiö aineistossa saa, miten merkitykset muuttuvat ja mitkä merkitykset mahdollisesti puuttuvat kokonaan. Analyysivaiheen kannalta on olennaista se, että tutkija sekä perustelee että selittää tekemänsä valinnat. Tutkijan on oltava laadullisessa tutkimuksessa perustelujensa suhteen avoin. (Pietikäinen & Mäntynen 2009, 167–168.)

Diskurssianalyysi sopi tutkimukseeni, jossa tarkasteltiin kirjaston näkökulmasta tiettyä ilmiötä eli perusopetuksen tulevaa opetussuunnitelmaa kirjaston ja koulun välisen yhteistyön kannalta. Sähköpostihaastattelu tuotti aineiston, jossa huomio väistämättä kiinnittyi haastateltavien kirjoitetussa muodossa ilmaisemiin puhekäytänteisiin ja sen johdosta toisistaan poikkeaviin sanavalintoihin, jotka kuitenkin tuottivat samaa tarkoittavia asiasisältöjä. Aineistoni keskiössä olivat haastateltavien ilmiölle antamat merkitykset niin yhtymä- ja vastakohtineen kuin myös puuttuvine merkityksineen. Analyysissäni vertaillaan niin aineiston sisällön yhtymä- ja vastakohtia kuin havainnoidaan haastateltavien mahdollisesti ilmiön suhteen huomiotta jättämiä erinäisiä mahdollisuuksia ja haasteita.

Koska toteutin kolmivaiheisen sähköpostihaastattelun, tein aineiston analysointia jo heti ensimmäisen vaiheen jälkeen, jotta pystyin tarvittaessa tekemään joistakin vilkasta keskustelua synnyttäneistä teemoista vielä tarkentavia kysymyksiä toisessa tai kolmannessa vaiheessa. Kunkin vaiheen jälkeen kirjoitin kysymyksiä seuranneet informanttien vastaukset allekkain. Tämän jälkeen suoritin aineiston varsinaisen teemoittamisen. Haastattelukysymykset vastasivat teemojeni aihekokonaisuuksia, minkä johdosta haastattelukysymysten teemoittaminen oli suhteellisen vaivatonta. Muodostamieni teemojen pohjalta hahmottelin tutkimustuloksille (ks. luku 4) niiden alustavat alaluvut ja mahdollisimman informatiiviset alaotsikot. Tutkimustulosten rakenteen peruseräiteiden hahmottelun jälkeen aloitin vastauksien varsinaisen purkamisen. Luin jokaisen kysy-

myksen kohdalla kaikkien informanttien vastaukset läpi useampaan kertaan hahmottaakseni niitä erilaisia asioita. Tein sen erilaisten värikoodien ja symbolien avulla. Merkitsin opetussuunnitelmaa ja koulua koskevat asiat yhdellä värillä ja kirjastoa ja sen palveluita koskevat toisella värillä. Merkitsin myös omilla väreillään informanttien näkemysten yhteneväisyydet ja vastakkaisuudet. Informanttien esittämät uudet ideat tai toimintamallit sekä vaihtoehtoiset näkemykset heille esitettyihin kysymyksiin merkitsin puolestaan erilaisin symbolein. Informanttien vastaukset käsiteltiin anonymisti ja heille annettiin seuraavanlaiset koodit: H1, H2, H3...H8.

5 TUTKIMUSTULOKSET

Tulosaineisto on teemoitettu haastattelukysymysten teemojen mukaisesti. Sen analyysissä olen käyttänyt diskurssianalyysia. Tutkimustuloksista muodostuivat informanttien näkemykset perusopetuksen tulevan opetussuunnitelman tarjoamista mahdollisuuksista ja haasteista yleisen kirjaston ja koulun väliselle yhteistyölle. Kolmivaiheiseen sähköpostihaastatteluun osallistuneista kahdeksasta informantista jokainen on tulevassa opetussuunnitelmassa mukana joko pian alkavan, parhaillaan käynnissä olevan tai jo päättyneen hankkeen tai työryhmän tiimoilta.

5.1 Kirjaston näkökohtia laaja-alaisen oppimisen osaamistavoitteista

Informanteilta kysyttiin yleisen kirjaston ja koulun yhteistyön kehittämisen kannalta sekä mieluisimmista että haastavimmista laaja-alaisista osaamistavoitteista. Kyseisellä teemalla selvitettiin, mitkä seitsemästä laaja-alaisesta osaamistavoitteesta tarjoavat kirjastolle parhaat koulu-yhteistyön mahdollisuudet ja mitkä ovat puolestaan haastavimmat osaamistavoitteet. Informantit nimesivät yksimielisesti monilukutaidon (L4) mieluisimmaksi osaamistavoitteeksi. Tieto- ja viestintätekniikan osaamista (L5) pidettiin puolestaan haastavimpana osaamistavoitteena.

Monilukutaito käsittää erilaisten tekstien tulkitsemisen, tuottamisen ja arvottamisen taidon. Monilukutaito rakentuu tekstin laaja-alaiseen käsittämiseen. Teksteillä ymmärretään tässä yhteydessä tieto, joka ilmaistaan sanallisesti, kuvallisesti, auditiivisesti, numeerisesti ja kinesteettisillä symbolijärjestelmillä sekä edellä mainittujen tapojen yhdistelmien avulla. Monilukutaidossa on kyse taidosta hankkia, yhdistää, muokata, tuottaa, esittää ja arvioida tietoa sen eri muodoissa, eri ympäristöissä ja tilanteissa sekä erilaisia välineitä hyödyntämällä. Monilukutaidon avulla tuetaan kriittistä ajattelua ja kehitetään oppimisen taitoja. Myös eettisiä ja esteettisiä kysymyksiä tarkastellaan ja pohditaan sitä kehitettäessä. Oppilaille tulee olla mahdollisuus harjoittaa taitojaan sekä perinteisissä- että monimediaisissa oppimisympäristöissä, joissa hyödynnetään teknologiaa monin eri tavoin. Monilukutaidon osaamisen kehittyminen vaatii rikasta tekstiympäristöä hyödyntävää pedagogiikkaa sekä niin oppiaineiden välistä kuin koulun ulkopuolisten toimijoiden kanssa tehtävää yhteistyötä. (Opetushallitus 2014, 22.)

Monilukutaito -termi on haastava, koska sen tulkinta tuo helposti mieleen vain kyseisen ilmiön toisen puolen, joka käsittää tekstien lukemisen ja niiden tulkinnan. Tekstin tuottamisen osa-alue voi helposti jäädä ensivaikutelmaa muodostettaessa toissijaiseksi, vaikka monilukutaidon tarkoituksena on nimenomaan tarkastella tekstin tulkintaa ja tuottamista saman taidon eri puolina. Käsitteen loppuosaa, taitoa, ei tulisi mieltää yksilöllisenä taitona. Se tulisi sen sijaan nähdä valmiutena toimia monimuotoisten tekstien kanssa, joissa hyödynnetään kulttuuriin ja tilanteisiin sidoksissa olevia käytänteitä. Monilukutaitoiseksi ihmiseksi tuleminen vaatii elinikäistä oppimista: pitkälle kehittynyt monilukutaito näkyy taitona tuottaa ja tulkita monenlaisia tekstejä aina kulloiseenkin tilanteeseen tarkoituksenmukaisimmalla tavalla. (Luukka 2013, viitattu 29.6.2015.)

Kaikki kahdeksan informanttia nimesivät mieluisimmaksi osatavoitteeksi monilukutaidon (L4). Informantit tarkastelivat monilukutaitoa mediakasvatuksen ja lukemaan innostamisen näkökulmista käsin. Kaksi informanttia (H3 ja H7) koki monilukutaidon sisältävän monia erilaisia tavoitteita kuten hyvän peruslukutaidon, jota muun muassa lukemaan innostaminen ja kirjavinkkaukset omalta osaltaan tukevat.

Monilukutaidon tukeminen on yksi kirjaston perustehtävistä. Kirjastossa lähestytään monilukutaitoa mediakasvatuksen kautta. (H2)

Peruslukutaito, kirjoitustaito, numeraalinen lukutaito, kuvanlukutaito, medialukutaito, digitaalinen lukutaito, kriittinen ja kulttuurinen lukutaito. Monilukutaitoon sisältyy todella paljon. Se liittyy kiinteästi ajatteluun ja oppimaan oppimiseen (L1). (H5)

Ajattelu ja oppimaan oppiminen (L1) sekä tieto- ja viestintätekniikan osaaminen (L5) nimettiin mieluisiksi osatavoitteiksi seitsemän kertaa.

Ajattelua ja oppimaan oppimista (L1) kehittävät tutkiva ja luova työskentelyote, yhdessä tekeminen sekä perehtyminen ja keskittyminen. Oppilaita ohjataan pohtimaan asioita eri näkökulmista käsin ja uuden tiedon hakemisen pohjalta tarkastelemaan ajattelutapojaan. Oppilaita ohjataan käyttämään tietoa niin itsenäisesti kuin vuorovaikutuksessa toisten kanssa ongelmanratkaisuun, argumentointiin, päättelyyn ja johtopäätösten tekemiseen sekä uuden keksimiseen. Leikit, pelillisuus, fyysinen aktiivisuus, kokeellisuus ja muut toiminnalliset työtavat sekä taiteen eri muodot edistävät osaltaan oppimisen motivaatiota ja vahvistavat oppilaiden luovan ajattelun ja oivaltamisen mahdollisuuksia. (Opetushallitus 2014, 20–21.)

Lähtökohtaisesti pyritään vahvistamaan ihmisen ja oppilaan omaa ajattelukykyä. Koska kirjasto tarjoaa monipuolisesti kaikkea, tarjoaa se siten avaimet moninaiseen maailmankuvaan ja oppimistaitojen kehittämiseen. (H1)

Ajattelu ja oppimaan oppiminen(L1) kehittyvät mielestäni monilukutaidon (L4) kehittymisen myötä. (H7)

Tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen (L5) on sekä itsessään että monilukutaidon kannalta tarkastellen tärkeä kansalaistaito. Se on yhtä aikaa sekä oppimisen kohde että väline. Tieto- ja viestintäteknologian osaamiseen panostetaan neljällä pääalueella. Ensinnäkin oppilaita ohjataan ymmärtämään sen käyttö- ja toimintaperiaatteita ja ydinkäsitteitä sekä käytännössä kehittämään tv-taitojaan omien tuotostensa laadinnan aikana. Toiseksi oppilaita opastetaan vastuulliseen, turvalliseen ja ergonomiseen tieto- ja viestintäteknologian käyttämiseen. Kolmanneksi oppilaille opetetaan tv-taitojen käyttöä niin tiedonhallinnassa kuin myös tutkivassa ja luovassa työskentelyssä. Neljänneksi oppilaille tarjotaan kokemuksia ja tv:n harjoittelua vuorovaikutuksessa ja verkostoitumisessa. Kaikilla edellä mainituilla alueilla korostetaan oppilaiden oman aktiivisuuden tärkeyttä ja heidän mahdollisuuttaan luovuuteen sekä itselle parhaimpien työskentelytapojen ja oppimiskeinojen löytämiseen. Tärkeänä pidetään myös yhdessä tekemistä ja oivaltamisen iloa, jotka molemmat nähdään opiskelumotivaation vaikuttavina tekijöinä. Tieto- ja viestintäteknologia mahdollistaa monin eri tavoin omien ajatusten ja ideoiden näkyväksi tekemisen ja siten se myös kehittää niin ajattelun kuin oppimisenkin taitoja. (Opetushallitus 2014, 23.)

Tieto- ja viestintäteknologisen osaamisen yhteydessä yksi informantti (H7) mainitsi muun muassa sen, kuinka koulu on saattanut ottaa kirjaston mukaan tv-hankkeisiin, minkä johdosta kirjastoon on hankittu samanlaisia iPadeja kuin lähikouluillakin on. Toisen informantin (H5) mukaan tieto- ja viestintäteknologisia taitoja opitaan käytännössä mukavalla tavalla prosessimaisen ja yhteisöllisen luovan työskentelyn keinoin.

Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu (L2) tuli kuudesti mainituksi.

Oppilaat oppivat tuntemaan ja kunnioittamaan sekä elinympäristöään mutta myös omia sosiaalisia, kulttuurisia uskonnollisia, elämäntavomuksellisia ja kielellisiä juuriaan. Oppilaita ohjataan tunnistamaan kulttuurien, uskontojen ja katsomuksien vaikutukset yhteiskunnassa ja arjessa. Heitä myös ohjataan tunnistamaan median kulttuuria muokkaavaa vaikutus sekä pohtimaan ih-

misoikeuksien vastaisia asioita. Koulu yhteisön sekä koulun ulkopuolella tapahtuvan yhteistyön kautta oppilaat oppivat havaitsemaan kulttuurisia erityispiirteitä ja oppivat joustavaa toimintaa eri ympäristöissä. Oppilaille annetaan mahdollisuuksia sekä kokea että tulkita taidetta, kulttuuria ja kulttuuriperintöä. (Opetushallitus 2014, 21.)

Kirjasto nähtiin sekä tilansa että arvojen osalta sellaisena paikkana, joka kartuttaa peruskouluisten kulttuurista osaamista, vuorovaikutusta ja ilmaisua. Yksi informantti (H5) koki myös kirjaston monikulttuuriset työyhteisöt hyödyllisiksi monikulttuuristen tapahtumien järjestämisessä.

Kulttuurista osaamista voi kartuttaa kirjaston erinäisten tapahtumien, teemakassien, näyttelyiden ja vaikkapa kirjastossa esiintymisten kautta. (H7)

Osallistuminen, vaikuttaminen ja kestävä tulevaisuuden rakentaminen (L7) nimettiin mieluisaksi viisi kertaa.

Oppilaat saavat tietoa ja kokemuksia kansalaisyhteiskunnassa vaikuttavista osallistumis- ja vaikuttamisjärjestelmistä sekä koulun ulkopuolisesta yhteisöllisestä työskentelystä. Oppilaat oppivat ymmärtämään ja arvioimaan median moninaisia vaikutuksia sekä hyödyntämään sen mahdollisuuksia. Vaikuttamista, päätöksentekoa ja vastuullisuutta oppilaat oppivat kokemusten kautta. Niin koulussa kuin koulun ulkopuolella osallistuessaan oppilaat oppivat rakentavasti ilmaisemaan omia näkemyksiään. Oppilaille tarjoutuu tilaisuuksia yhteistyön avulla harjoitella niin neuvottelemista, sovittamista ja ristiriitojen ratkaisemista kuin myös asioiden kriittistä tarkastelua. Oppilaat saavat muun muassa valmiuksia arvioida yhteiskunnan toimintatapoja ja -rakenteita kestävä tulevaisuuden rakentamisen kannalta tarkastellen. (Opetushallitus 2014, 24.)

Kaikki edellä oleva kulminoituu tähän kohtaan seitsemän. (H1)

Informantit nostivat kirjastolle mieluisista laaja-alaisen oppimisen osaamisalueista vähiten esille itsestä huolehtimisen ja arjen taidot (L3) sekä työelämätaidot ja yrittäjyyden (L6), jotka molemmat mainittiin vastauksissa kaksi kertaa.

Oppilaat tarvitsevat perustietoa teknologiasta sen kehittyminen sekä sen vaikutuksista eri elämäntilanteilla ja ympäristöissä. He tarvitsevat myös opastusta järkevien teknologisten valintojen

tekemisen suhteen. Oppilaat saavat ohjausta myös mainonnan kriittiseen tarkasteluun sekä omien oikeuksien ja vastuiden tuntemukseen ja eettiseen käyttäytymiseen. (Opetushallitus 2014, 22.)

Koulutyö järjestetään siten, että oppilaat pystyvät kartuttamaan työelämäntuntemustaan, oppivat yrittäjyyttä ja oivaltavat koulusta ja vapaa-ajalta omaksutun osaamisen merkityksen oman tulevan työuran kannalta. Oppilaille on toiminnallisia opiskelutilanteita, joissa he voivat oppia suunnittelemaan työprosesseja, asettamaan ennakko-oletuksia, kokeilemaan eri vaihtoehtoja ja tekemään niiden perusteella johtopäätöksiä. Oppilaita tuetaan omien ammatillisten kiinnostuksen kohteiden tunnistamisessa sekä perustellusti omista lähtökohdistaan käsin tekemään jatko-opintovalintansa. (sama, 23–24.)

Vastauksissa nousi moneen kertaan esille se, kuinka kirjastolla on annettavaa kaikkiin seitsemään osatavoitteeseen. Yksi informanteista (H4) nosti peruskoululaisten kirjastossa suorittamien työssä oppimisen jaksojen kehittämisen yhteydessä esille erityisesti itsestä huolehtimisen ja arjen taidot (L3), työelämätaidot ja yrittäjyyden (L6) sekä osallistumisen, vaikuttamisen ja kestävän tulevaisuuden rakentamisen (L7).

Kirjaston ja koulun yhteistyön kannalta haastavimmat laaja-alaiset osaamistavoitteet jakaantuivat mieluisimpien osa-alueiden tapaan tasaisesti. Tieto- ja viestintätekniikan osaamista (L5) pidettiin yhtä aikaa sekä mieluisana mutta samaan aikaan myös haastavimpana osatavoitteena. Se miellettiin tärkeäksi kansalaistaidoksi mutta informantit kokivat sen ohjaamisen haastavaksi. Heitä mietityttivät erinäisten teknisten laitteiden monipuolinen käyttö sekä uudet viestintätavat ja esimerkiksi koodaaminen uutena kansalaistaitona.

Koodaaminen ja sen peruserätyövälineiden ymmärtäminen uutena kansalaistaitona voidaan jo lähitulevaisuudessa nähdä kansalaistaitona, joka kaikkien tulee hallita jollakin tasolla ja johon myös kirjaston on vastattava. (H2)

Vaikka monilukutaitoa (L4) pidettiin laaja-alaisista osaamistavoitteista mieluisimpana, nähtiin se samaan aikaan myös haastavana. Informanttien vastauksista nousi esiin muun muassa opetussuunnitelman monilukutaidon sisällön laaja määritelmä, monilukutaidon vaatima uusien laitteiden hallinta sekä pitkien tekstien ja eri genrejen esittelyä varten tarvittavat uudet havainnolliset opetusmenetelmät. Yksi informanteista (H8) kertoi kirjaston kaikenlaisten tekstilajien kokoelmatyöhön liittyvän kaksi sisällönoaamisen haastetta. Ensimmäiseksi haasteeksi hän nimesi monilukutaidon

sisältöjen avaamisen (esimerkiksi silmäilevän lukemisen taidon tietokirjoista ja netistä, lähdekritiikin lukutaidon sekä omien sisältöjen tuoton) oppilaita kiinnostavalla tavalla. Toiseksi tulevaisuuden haasteeksi hän nimesi oppilaille kulloiseenkin tilanteeseen kehitettävät representaatiot, joissa tulee myös huomioida oppilaiden erilaiset osaamistasot.

Monilukutaito on käsitteenä laaja. Pitäisi hallita myös uudet lukutaidot, uudet laitteet. Kirjasto tarvitsisi neuvoja ja ideoita siitä, miten vanhat asiat eli kirjastonkäytön ja tiedonhallintataitojen opetus voitaisiin hoitaa mielenkiintoisesti ja uusilla välineillä. (H7)

On kehitettävä havainnolliset opetusmenetelmät esim. pitkien tekstien ja eri genrejen esittelyyn. Omalle sisällönosaamiselle on kehitettävä kulloiseenkin tarpeeseen sopivat representaatiot oppilaiden osaamistasoon soveltaen. (H8)

Haastavien laaja-alaisten osaamistavoitteiden yhteydessä yksi informanteista (H2) nosti esille sen, kuinka uudessa opetussuunnitelmassa haastavimpia eivät ole yksittäiset laaja-alaiset osaamistavoitteet, koska ne ovat hänen mukaansa sovellettavissa tavalla tai toisella kirjastoon. Hänen mukaansa kuviossa haastavinta on se, että laaja-alaiset osaamistavoitteet ovat kaikille kuuluvia. Niitä ei käsitellä vain tietyssä aineessa ja tietyllä kurssilla vaan niitä sisällytetään oppimiseen läpi koko koulun ja vuoroin kaikkien oppiaineiden yhteyteen. Toisaalta hän näki tämän mahdollisuutena kirjastoyhteistyölle, joka sopii hänen mukaansa entistä joustavammin mihin tahansa peruskoulun vaiheeseen ollen siten aina ajankohtainen. Toisen informantin (H3) mukaan niin laaja-alaiset osaamistavoitteet kuin kirjaston määrittelemät täsmälliset tavoitteet vaativat sen, että ohjaajat olisivat sisällä ja luontevia nykyisessä mediakulttuurissa (some, mobiililaitteet, visuaalisuus, nopeus jne.). Kolmas informantti (H4) kokee tarpeellisenä yhteisen suunnittelun lisäämisen mutta hänen mukaansa keskustelevan suunnittelukulttuurin luominen voi olla haaste. Hän ei nostaisi seitsemästä laaja-alaisesta osaamistavoitteesta yhtään yksittäistä sisältöhaastetta mutta uudenlaisen yhteistyökulttuurin oppiminen vie hänen mukaansa aikaa oppia.

5.2 Kouluyhteistyön kannalta keskeiset kirjaston tietotaidon osa-alueet

Informanteilta kysyttiin sellaisista kirjaston tietotaidon osa-alueista, joita koulu ei mahdollisesti osaa vielä hyödyntää kirjaston ja koulun välisessä yhteistyössä. Kyseisellä temalla haettiin esimerkkejä erinäisistä tavoista, joilla kirjaston laajaa ammattitaitoa pystytään hyödyntämään sekä

laaja-alaisissa osaamistavoitteissa että monialaisissa oppimiskokonaisuuksissa eli ilmiöpohjaisen oppimisen ilmiöitä suunnitella ja toteuttaa yhdessä koulun kanssa.

Informantit antoivat aiheesta laaja-alaisiin osaamistavoitteisiin liittyviä esimerkkejä. Yksi informantti (H7) yhdisti kirjaston muun muassa ajatteluun ja oppimaan oppimiseen (L1) sekä ilmiöpohjaiseen oppimiseen sen yhtenä oppimisympäristönä ja tiedonhankintataitojen opetuksen osaajana jossakin projektissa. Hän mainitsi myös osallistumisen, vaikuttamisen ja kestävästi tulevaisuuden (L7) osatavoitteen yhteydessä kirjaston löytymisen somesta koululaistenkin hyödynnettäväksi. Hänen mukaansa kirjastolle voi Facebookin ja Twitterin kautta laittaa viestejä ja kirjastoilla on myös olemassa kirjablogeja. Samainen informantti koki kirjastolla olevan annettavaa myös kulttuuriseen osaamiseen, vuorovaikutukseen ja ilmaisuun (L2). Kirjasto voi hänen mukaansa toimia sekä näyttely- että esiintymispaikkana. Kaksi informanttia (H4 ja H6) nimesi laaja-alaisista osaamistavoitteista erityisesti osallistumisen, vaikuttamisen ja kestävästi tulevaisuuden rakentamisen (L7) sellaiseksi osatavoitteeksi, jota koulu ei vielä toistaiseksi tiedosta kirjaston osaamisalueeksi mutta jolle tulisi antaa tilaa kirjaston ja koulun tulevaisuuden yhteistyössä. Yksi informantti (H2) mainitsi kirjaston rajallisten resurssien olevan ainoa haaste kaikkiin laaja-alaisiin osaamistavoitteisiin vastaamiselle. Hän näki kuitenkin tarpeelliseksi sen, että kirjasto kertoo osaamisestaan. Opettajien olisi hänen mukaansa muutoinkin hyvä tietää, että he voivat käyttää kirjastoa myös itsenäisesti esimerkiksi ilmiöpohjaisen oppimisen projekteissa. Neljä informanttia (H1, H2, H5 ja H6) nosti vastauksissaan esille myös sen, kuinka kirjastolla on tietotaitoa tehdä kouluyhteistyötä perinteisimpänä yhteistyön osa-alueena pidetyn äidinkielen ohella myös muissa oppiaineissa. Yksi informanteista (H2) nosti esille sen, kuinka nyt myös muiden opettajien olisi hyvä hetki aloittaa oppilaiden tuominen kirjastoon, joka jo nyt tukee monilukutaitoa laajasti niin fyysisen tilan kuin e-aineistojen ja tietokantojen, painettujen aineistojen (kirjat, lehdet ja nuotit), musiikin (muun muassa levyt ja Naxos), tapahtumien, av-aineistojen, monikielisten aineistojen, laajojen tietokirjakoelmien ja kaunokirjojen sekä asiantuntevien tiedonhaun- ja sisällöntuntijoiden avulla. Samainen informantti (H2) näki kirjaston myös koulun ulkopuolisena oppimisympäristönä. Hänen mukaansa kirjaston ei tarvitse järjestää opetusta jokaisen kirjastokäynnin yhteyteen.

Tiedonhaun opetus ei sisälly opettajien peruskoulutukseen ja sen vuoksi he eivät ehkä myöskään osaa hyödyntää kirjastojen tiedonhakuun ja -hankintaan liittyvää osaamista ”monialaisesti ja ilmiöpohjaisesti” muidenkin oppiaineiden kuin vain äidinkielen osalta. (H5)

5.3 Opetussuunnitelman arvoperusta, oppimiskäsitys ja toimintakulttuuri

Informanteilta tiedusteltiin tulevan opetussuunnitelman kolmen osa-alueen, arvoperustan, oppimiskäsityksen ja toimintakulttuurin muutosten yhteneväisyyksiä yleisen kirjaston omien suositusten ja suuntaviivojen kanssa. Kyseisellä teemalla haettiin vastauksia yleisten kirjastojen laatusuosituksen ja koulun opetussuunnitelmien myötä uudistuvan arvoperustan, toimintakulttuurin ja oppimiskäsityksen niistä yhteneväisyyksistä, jotka ovat merkityksellisiä kirjaston ja koulun välisessä yhteistyössä.

Uuden opetussuunnitelman arvoperusta korostaa jokaisen oppilaan ainutlaatuisuutta ja arvokkuutta juuri sellaisena kuin hän on. Oppilaan oikeuksiin kuuluvat hyvä opetus ja koulutyössä onnistuminen. Perusopetuksen perimmäiseksi tehtäväksi koetaan se, että se rakentuu elämän ja ihmisoikeuden kunnioittamiselle. Tämän ohella se myös edistää hyvinvointia, demokratiaa ja aktiivista toimijuutta kansalaisyhteiskunnassa. Arvoperusta painottaa niin aktiivista toimijuutta omassa kulttuurissa kuin kiinnostusta muita kulttuureita kohtaan. Opetuksen nähdään muun muassa vahvistavan luovuutta ja kulttuurisen moninaisuuden kunnioitusta, mikä puolestaan luo pohjaa kulttuurisesti kestäväälle kehitykselle. (Opetushallitus 2014, 15–16.)

Tulevan oppimiskäsityksen mukaan oppilas on aktiivinen toimija, jonka oppimista edistävät myönteiset tunnekokemukset, oppimisen ilo ja uutta luova toiminta. Oppiminen nähdään tapahtuvan vuorovaikutuksessa toisten oppilaiden, opettajien ja muiden toimijoiden kanssa. Oppilaiden luovan ja kriittisen ajattelun ja ongelmanratkaisun taidot kehittyvät yhdessä oppimisen avulla. Oppimaan oppimisen taitojen edistämiseksi oppilaita ohjataan tiedostamaan heille ominaisimmat tavat oppia. Oman oppimisprosessinsa tiedostava ja siitä vastuuta kantava oppilas oppii toimimaan yhä itseohjautuvammin. (sama, 17.)

Uuden toimintakulttuurin tavoite on oppimisen, osallisuuden, hyvinvoinnin ja kestävän elämäntavan edistäminen. Sen keskiön muodostaa oppiva yhteisö, jonka jäsenten oppimista ja hyvinvointia edistävinä tekijöinä nähdään vuorovaikutus, yhteistyö ja monipuolinen työskentely. Koulutyöskentelyä pyritään säännöllisesti viemään ulos luokkahuoneesta, jolloin hyödynnetään eri työtapoja ja oppimisympäristöjä. Opiskelussa hyödynnetään sekä projektimaisen työskentelyn ja kokonaisuuksien opiskelun mahdollisuuksia että yhteistyötä niin koulun sisäisten kuin ulkopuolistenkin toimijoiden kanssa. Yhdessä toimiminen nähdään oman erityislaadun tunnistamista ja monenlaisien ihmisten kanssa rakentavan työn tekemistä edistävänä asiana. (sama, 26–27.)

Yleisen kirjaston laatusuositusten mukaan kirjastopalveluiden vaikuttavuuden keskiössä ovat kansalaisten sivistykselliset oikeudet ja tiedollinen tasa-arvo. Kirjasto painottaa kansalaisten tasavertaisuutta, sivistyksellisiä perusoikeuksia, osaamista ja parempia oppimistaitoja sekä osallisuutta ja hyvinvointia. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2010, 17.) ”Yleisten kirjastojen ja tietopalveluiden tavoitteena on edistää väestön yhtäläisiä mahdollisuuksia sivistykseen, kirjallisuuden ja taiteen harrastamiseen, jatkuvaan tietojen, taitojen ja kansalaisvalmiuksien kehittämiseen, kansainvälistymiseen ja elinikäiseen oppimiseen” (Kirjastolaki 904/1998. 2 §). Kirjastotyön eettisissä periaatteissa nimetään kirjastoammattilaisten tehtäviksi omaehtoisen ja tavoitteellisen oppimisen ja itsensä kehittämisen edistäminen. Heidän tehtävänä on myös edistää osallisuutta tarjoamalla pääsy tietoon, ideoihin ja kulttuuriseen aineistoon. (Kirjastoalan etiikkatyöryhmä 2015, viitattu 20.5.2016.)

Informanttien yhteinen mielipide oli se, että opetussuunnitelman kaikki kolme osa-aluetta ovat yhteneväisiä kirjaston suositusten kanssa. Heidän vastauksissaan korostuivat etenkin tasa-arvoisuus, kansalaisuuden tukeminen sekä kestävä kehitys ja elämäntapa. Opetushallituksen laatimissa opetussuunnitelman perusteissa puhutaan siitä, kuinka oppilas näkee itsensä kansalaisyhteiskunnassa toimijana ja sen edistäjänä (2014, 261). Yhden informantin (H4) mukaan tulevan opetussuunnitelman perusteissa mainittu oppilaiden kansalaisyhteiskunnassa toimiminen ja sen edistäminen tuovat koulujen arvoperustan lähemmäksi kirjaston arvoperustaa, jonka yksi tärkeimmistä tehtävistä on tasavertaisesti tukea kaikkien asiakkaiden kansalaistaitoja. Hänen mukaansa kirjastopedagogiikan on nähty perinteisesti pohjautuvan ongelmalähtöisyyteen, mikä puolestaan tuo nyt koulun toimintakulttuurin lähemmäs kirjastoa myös sen oppimiskäsityksen kannalta. Hänen mukaansa tämänkaltainen koulun toimintakulttuurin muutos mahdollistaa ja miltei pakottaakin kouluja tekemään aiempaa enemmän yhteistyötä kirjastojen ja muiden koulun ulkopuolisten toimijoiden kanssa. Toisen informantin (H7) mukaan koulussa puhutaan oppivasta yhteisöstä, kun taas kirjasto puhuu suomalaisesta yhteiskunnasta. Kolmas informantti (H5) nosti esille sen, kuinka esimerkiksi kirjaston pajatrendi kuvastaa kaikkia kolmea osa-aluetta. Kirjasto haluaa hänen mukaansa tarjota koululaisille sellaisen oppimisympäristön, joka tuo vaihtelua luokkatyöskentelyyn ja antaa ainutlaatuisen mahdollisuuden luovalle tekemiselle niin itsenäisesti kuin yhdessä toistenkin kanssa.

Arvoperusta uudessa opetussuunnitelmassa on hyvin yhteneväinen kirjastojen perusajatuksen (ja kirjastolain hengen) kanssa: hyvinvointi, kansalaisuuden tukeminen, demokratia, aktiivinen toimijuus, elinikäinen oppiminen. (H2)

Mielestäni puhe kansalaisyhteiskunnassa toimimisesta ja sen edistämisestä tuo koulujen arvoperustan lähemmäs kirjastojen arvoperustaa. Kirjaston yksi tärkeimmistä tehtävistä on nimenomaan tukea kansalaistaitoja, oli kyse sitten minkälaisesta asiakkaasta tahansa. (H4)

Informanteilta tiedusteltiin myös sellaisista kirjaston suosituksista, joista koulujen tulisi olla tietoisia. Neljän informantin (H1, H2, H6, H7) mukaan koulun on tärkeää tiedostaa kirjaston olevan avoin, kaikkia varten olemassa oleva tasavertainen palvelu. Yksi informanteista (H2) mainitsi samaisessa yhteydessä sen, kuinka etenkin yläkouluoppilaille on hyvä vinkata sellaisista kirjaston palveluista, joista on kenelle tahansa hyötyä ja iloa arjessa. Toinen informantti (H4) nosti puolestaan esille vuorovaikutuksen lisäämisen ja yhteisen suunnittelun tärkeyden, jotta niin tietoaукот kuin muun muassa kirjaston ilmiöpohjaiseen oppimiseen osallistumisen mahdollisuudet saataisiin esille. Varsinaisten suositusten esiin nostamisen sijaan yksi informantti (H3) mainitsi sen, kuinka olisi hyvä huomioida jo olemassa olevia malleja ja jäsennyksiä oppijalähtöisemmästä ohjauksesta. Yksi informanteista (H4) pohti myös mahdollisia kirjasto- ja paikkakuntakohtaisia eroja siinä, mikä on ennestään tuttua ja tuntematonta. Tämän johdosta hän koki yksiselitteisen vastauksen antamisen haastavaksi.

Mielestäni kouluyhteistyössä ja luokkakäynneillä on hyvä aina korostaa sitä, että kirjastot ovat olemassa kaikkia varten ja ne eivät ole koulua tai koulun jatke. (H2)

Kirjasto voi toimia oppimisen, virkistymisen ja sosiaalisen kanssakäymisen lähteenä ihmisen elämän eri vaiheissa. Kirjasto on peruspalvelu. Kirjasto on tila. Kirjasto on avoin oppimiskeskus elinikäiselle oppimiselle. (H7)

5.4 Monialaiset oppimiskokonaisuudet

Informanteilta kysyttiin monialaisiin oppimiskokonaisuuksiin liittyen yksi kysymys. Heiltä tiedusteltiin sitä, missä oppiaineissa ja millä tavoin kirjasto voi olla mukana koulun monialaisissa oppimiskokonaisuuksissa eli ilmiöpohjaisessa oppimisessa. Kyseisen teeman avulla haluttiin saada informanteilta esimerkkejä kirjaston monialaisten oppimiskokonaisuuksien toteutustavoista ja uusista ideoista. Sen lisäksi haluttiin saada tietoa siitä, minkä kaikkien oppiaineiden oppimiskokonaisuuksissa kirjasto voi olla mukana.

Opetuksen eheyttäminen nähdään perusopetuksen toimintakulttuurin tärkeänä osana. Eheyttäminen tavoitteena on oppia ymmärtämään opiskeltavien asioiden väliset suhteet ja keskinäiset riippuvuudet. Sen avulla oppilaat oppivat yhteistyössä toisten kanssa yhdistämään ja jäsentämään eri tiedonalojen tietoja ja taitoja kokonaisuuksiksi. Kokonaisuuksien tarkastelu ja eri tiedonaloja yhdistelevät työskentelyjaksot ohjaavat tietojen soveltamiseen ja tuottavat kokemuksia yhteisöllisestä tiedon rakentamisesta. (Opetushallitus 2014, 31.)

Opetuksen eheyttämisessä tarkastellaan todellisen maailman ilmiöitä tai teemoja oppiainerajat ylittäen. Oppilailla on lukuvuodessa vähintään yksi monialainen oppimiskokonaisuus. Paikallisessa opetussuunnitelmassa ja lukuvuosisuunnitelmassa päätetään sekä kokonaisuuksien tavoitteet, sisällöt ja toteutumistavat että mahdolliset muut opetuksen eheyttämistavat. Monialaiset oppimiskokonaisuudet kehittävät erityisesti oppilaiden laaja-alaisen osaamisen taitoja. Niiden aiheet suunnitellaan paikallisesti toimintakulttuurin periaatteiden mukaan. Teemat valikoituvat toimintakulttuurin periaatteiden mukaisista, oppilaita kiinnostavista sekä oppiaineiden ja opettajien välisestä yhteistyön asioista käsin. (sama, 31.)

Monialaiset oppimiskokonaisuudet tarjoavat hyvän mahdollisuuden koulun ja muiden toimijoiden väliselle yhteistyölle. Ne suunnitellaan huomioiden asioiden paikallisuus, ajankohtaisuus ja yhteiskunnallinen merkittävyys. Oppimiskokonaisuuksien tarkoituksena on avartavasti käsitellä oppilaiden kokemusmaailman asioita. Niiden opiskelussa käytetään kunkin oppiaineen omia tarkastelutapoja, käsitteitä ja menetelmiä. Monialaiset oppimiskokonaisuudet:

- Vahvistavat oppilaiden osallisuutta oman opiskelunsa suunnitteluun ja sen työskentelytapojen valintaan.
- Lisäävät opiskelun mahdollisuuksia niin erilaisten kuin eri-ikäistenkin oppilaiden ryhmissä sekä lisätä työskentelyä aikuisten kanssa.
- Tarjoavat mahdollisuuksia yhdistää koulutyöhön koulun ulkopuolisen oppimisen.
- Innostavat oppilaita kehittämään ja rakentamaan tulevaisuuden yhteisöä ja yhteiskuntaa yhä edistyneemmäksi.

Oppilaat saavat työskentelystään palautetta oppimiskokonaisuuden aikana ja oppilaan aktiivisuus ja osaaminen huomioidaan oppiaineiden sanallista arviota tai arvosanaa muodostettaessa. (Opetushallitus 2014, 32.)

Informantit nostivat monen eri teeman yhteydessä esille ilmiöpohjaisen oppimisen. Vastauksissa nähtiin kirjaston laaja tiedonhaun osaaminen yhtenä sellaisena osa-alueena, jota koulun tulisi osata hyödyntää monipuolisesti monialaisten oppimiskokonaisuuksien toteutuksissa, kuten teemaviikoissa. Yksi informantti (H5) pohti mahdollista syytä sille, miksi koulu ei ehkä osaa hyödyntää kirjaston tiedonhakuun ja -hankintaan liittyvää osaamista monialaisesti ja ilmiöpohjaisesti muidenkin oppiaineiden kuin vain äidinkielen osalta. Hänen mukaansa syy voi olla se, että tiedonhaun opetus ei sisälly opettajien peruskoulutukseen.

Yksi informantti (H8) mainitsi tarpeelliseksi myös laaja-alaisten koulutusten järjestämisen kirjaston näkökulmasta käsin. Samassa yhteydessä kaksi informanttia (H6 ja H8) mainitsivat sen, kuinka kirjaston tulisi saada tietoa koulujen vuosisuunnitelmasta monialaisten oppimiskokonaisuuksien suunnittelijoilta ja pyrkiä kyseisiin kokonaisuuksiin mukaan jo niiden suunnitteluvaiheissa. He myös näkivät ilmiöpohjaisessa oppimisessa hienoja mahdollisuuksia laajalle yhteistyölle kirjaston ja koulun välillä. Ensimmäinen informantti (H6) mainitsi samaisessa yhteydessä sen, kuinka hänen mukaansa yhteistyöstä ei kuitenkaan ole kirjattu mitään ylös.

Kolmen informantin (H2, H4 ja H6) mukaan kirjaston ja koulun monialaisten oppimiskokonaisuuksien yhteistyön eri muodoille ainoan rajan asettaa mielikuvitus. Vastauksissa korostuivat kirjaston monipuolisen käytön mahdollisuudet niin tilan, aineiston kuin henkilökunnan osaamisenkin suhteen. Yhden informantin (H4) mukaan kirjaston mukana olon kannalta ei olisi enää tietyssä vaiheessa oleellista se, minkä oppiaineen kautta se on mukana. Se tosin vaatisi hänen mukaansa ensin koulun oppiainerajoja rikkovien kokonaisuuksien pitkälle viemistä. Hänen mukaansa kirjastoissa ovat jo nyt läsnä monipuoliset aiheet, teemat ja ilmiöt.

Informanteilla oli myös ajatuksia ja ideoita monialaisten oppimiskokonaisuuksien toteutustavoista. Kolmen informantin (H2, H3 ja H4) mukaan kirjastosuunnistus olisi yksi mahdollisuus toteuttaa ilmiöprojekteja. Luonnollisesti myös ilmiöihin liittyvät tiedonhaun tehtävät kuten työpajat (H3, H4, H5 ja H8) nousivat vastauksissa esille. Yksi informanteista (H5) nosti työpajan idean esille myös yksittäisten oppiaineiden kohdalla. Esimerkkinä hän mainitsi terveystiedon projektin, jonka yhteyteen voitaisiin järjestää kirjavinkkaus, toiminnallinen tiedonhaku verkkolähteistä ja tietokannoista sekä työpaja, jossa valikoitu tieto koostettaisiin esityksiksi. Toisen informantin (H4) mukaan kirjasto voisi suppeammassa muodossa olla ilmiöviikolla mukana siten, että kyseisen ilmiön pohjalta toteutettaisiin kirjastovierailuja, joissa koululaisten olisi mahdollista tutustua aiheeseen kirjastossa laajasti esillä olevan kirjallisuuden avulla. Kirjasto voisi hänen mukaansa tehdä myös ilmiöön

liittyvää kirjavinkkausta. Resurssien salliessa voisi kirjasto olla ilmiöviikoilla mukana laajemminkin. Tällöin hän näki kirjastosuunnistuksen ohella mahdollisina myös muunlaiset toiminnalliset tehtävät kuten näytelmät ja askartelupajat. Kolmannen informantin (H2) mukaan kouluilla on jo ollut ilmiöpohjaisia kokonaisuuksia, joihin liittyen koululaiset ovat käyneet kirjastossa. Hänen mukaansa erääseen yläkoululaisten tänä keväänä toteuttamaan ilmiöpohjaiseen projektiin oli yhdistetty neljä oppiainetta: äidinkieli, historia, kuvaamataitoa ja maantieto. Samainen informantti mainitsi myös toisentyypisen kirjaston aineiston hyödyntämisen erään alakoulun projektissa. Kyseisessä tapauksessa oppilaiden tehtävänä oli ollut tutkia erilaisia ammatteja ja haastatella niissä toimivia ihmisiä, minkä johdosta he olivat kirjastovierailun muodossa haastatelleet myös kirjaston työntekijöitä. Samainen informantti (H2) mainitsi monialaisten oppimiskokonaisuuksien yhteistyön yhteydessä myös koodauksen, jonka voisi hänen mukaansa yhdistää niin sanataiteeseen kuin käsitöihin.

Kaikkien informanttien mukaan koulun monialaiset oppimiskokonaisuudet ovat todella mielenkiintoisia ja niiden koettiin tarjoavan paljon mahdollisuuksia kirjaston ja koulun väliselle yhteistyölle. Informantit kuitenkin tiedostivat monialaistenkin oppimiskokonaisuuksien suunnitteluun ja toteutukseen vaikuttavat kirjaston resurssihaasteet.

Ilmiöpohjaiset kokonaisuudet ovat minusta todella mielenkiintoisia ja avaavat mahdollisuuksia uudenlaiselle yhteistyölle, niistä tietysti tällä hetkellä on eniten kokemuksia ja ajatuksia opettajilla.
(H2)

5.5 Mediakasvatus

Informanteilta kysyttiin heidän näkemyksiään kirjaston mediakasvatus -käsitteen päivittämisestä peruskoulun tulevan opetussuunnitelman monilukutaito -käsitteeseen. Teeman avulla haluttiin selvittää mediakasvatuksen ja monilukutaidon eroja. Sen avulla haluttiin myös selvittää erinäiset tiedot ja taidot, joiden oppimista ja joissa kehittymistä kirjasto voi mediakasvatuksellaan mahdollistaa ja siten tukea muun muassa monilukutaitoa ja tv-taitoja.

Kirjaston mediakasvatuksen keskiön muodostavat kirjaston perinteiset tehtävät, joita ovat lukuharrastuksen tukeminen ja lukemisen edistäminen. Kyseinen käsite vakiintui 2000-luvulla ja sen rinnakkaiskäsitteitä ovat muun muassa monilukutaito, mediaoppi ja mediasivistys. Mediakasva-

tuksen tavoite on vahvistaa monilukutaitoa ja mediasisältöjen käyttöä. Sen yhteydessä puhutaan myös medialukutaidosta tai uusista lukutaidoista, joista jälkimmäiseen ovat vaikuttaneet sekä uudet teknologiat että viestinnän uudet yhteisölliset mahdollisuudet. Uudet lukutaidot ovat osa kirjastojen mediakasvatusosaamista. (Suomen kirjastoseura 2014b, 5.)

Sallménin mukaan mediakasvatuksen kenttä on niin laaja, että kirjastot ovat joutuneet tekemään valintoja keskeisten osa-alueidensa kanssa. Yksi hänen määrittelemistään osa-alueista on nimeltään uudet lukutaidot, joiden tavoitteena on medialukutaito. (2009, 17, 19.) Heinonen nimeää medialukutaitojen tarkoituksiksi omille ikäkausille suunnattujen ohjelmien käyttämisen oppimisen sekä turvallisen, mediakriittisen ja toisten oikeuksia kunnioittavan toiminnan oppimisen tietoteknisessä ympäristössä. Hänen mukaansa mediataitojen avulla oppilaat oppivat median ja median välineiden tarkoituksenmukaisen käytön tiedonhankinnassa ja tiedonvälityksessä kuin myös erilaisissa vuorovaikutustilanteissa sekä tunteiden ja ajatuksien ilmaisussa. (2011, 42.)

Kirjastojen tulee huomioida uudenlainen mediayhteiskunta ja mediakasvatuksen avulla voidaan ottaa huomioon ihmisten erilaiset tiedolliset ja kulttuuriset tarpeet. Uusien luku- ja kirjoitustaitojen avulla voidaan vahvistaa mediayhteiskunnassa toimimisen kansalaisvalmiuksia, jotka puolestaan estävät tiedollista syrjäytymistä sekä lisäävät kansalaisten osallisuutta ja hyvinvointia. (Suomen kirjastoseura 2014b, 6.)

Mediakasvatus kuuluu omalta osaltaan niihin tavoitteisiin, jotka mainitaan Kirjastolain tavoitteissa. ”Yleisten kirjastojen ja tietopalveluiden tavoitteena on edistää väestön yhtäläisiä mahdollisuuksia sivistykseen, kirjallisuuden ja taiteen harrastamiseen, jatkuvaan tietojen, taitojen ja kansalaisvalmiuksien kehittämiseen, kansainvälistymiseen ja elinikäiseen oppimiseen” (Kirjastolaki 904/1998. 2 §).

Informantit olivat yksimielisiä siitä, että mediakasvatus ja monilukutaito eivät ole toistensa synonyymejä. Useampikin informanteista nosti esille käsitteiden välillä vallitsevan näkökulmaeron. Kuuden informantin (H1, H2, H4, H6, H7 ja H8) mukaan mediakasvatuksen avulla kehitetään monilukutaidon taitoja. Yksi informanteista (H2) piti tärkeänä mediakasvatus -käsitteen päivittämistä monilukutaidoksi. Hän koki koulujen tuntevan mediakasvatus -käsitteen hyvin mutta piti järkevänä koulun kanssa samojen käsitteiden ja saman kielen käyttämistä Hänen mukaansa monilukutaito -käsite vaatii lanseerausta ja totuttelua. Samaisen informantin (H2) mukaan käsitteillä on kuitenkin näkökulmaero: mediakasvattajatahot puhuvat samasta asiasta kasvattajan

näkökulmasta käsin, kun taas monilukutaidon kohdalla samaa asiaa tarkastellaan oppijan tavoitteista ja näkökulmasta käsin. Hänen mukaansa kirjaston mediakasvatus kehittää monilukutaidon taitoja.

Monilukutaito on erilaisten merkkipohjaisten informaatiojärjestelmien lukutaitoa ja useita eri menetelmiä yhdistävää lukutaitoa, kun taas mediakasvatus liittyy pienempään viestinnälliseen osaan lukutaitoja ja sisältää myös käsitteessään opetuksellisen ja kasvatuksellisen otteen. (H4)

Kolme informanttia (H1, H2 ja H4) pohtivat myös kasvatus -käsitteen käyttöä kirjaston tarjoaman ohjauksen yhteydessä. Ensimmäisen informantin (H1) mukaan mediakasvatusta tarjotaan aikuisillekin. Hän oli toisen informantin (H4) kanssa samaa mieltä siinä, että kirjasto ei varsinaisesti kasvata. Toisen informantin (H2) mukaan kasvatus -termiä saatetaan vierastaa, jos sen kohteena ovat etenkin nuoret tai aikuiset. Hänen mukaansa tämä johtuu siitä, että yleensä kasvatuksen kohteena pidetään lapsia. Kahden informantin (H2 ja H4) mukaan kasvatus -käsitteen käyttöä ylipäänsä hieman vierastetaan kirjastoympäristössä. Kolme informanttia (H1, H4 ja H6) kertoi käyttävänsä mediakasvatuksen sijaan mieluummin joko termiä mediavalmennus (H1) tai media-aidot (H4 ja H6).

Mediataidoista puhun, kun opastan, koulutan tai muuten puhun niistä monista taidoista, jotka sana kattaa. (H6)

Mediakasvatuksen olen jo pyrkinyt korvaamaan käsitteellä mediataitojen tukeminen. Ja mediataitojen tukeminen on yksi osa monilukutaitoja kehittävää työtä, jota kirjastossa tehdään. (H4).

5.6 Kirjastojen ja koulujen opetussuunnitelma-työryhmät ja muut perehdytysmallit

Opetussuunnitelmaan perehtymistä käsiteltiin kahdessa teemassa. Niistä ensimmäinen käsitteli kirjastojen ja koulujen opetussuunnitelma-työryhmien mahdollisuuksia sekä tulevan opetussuunnitelman kaltaisen kokonaisuuden omaksumista esimerkiksi asian tiimoilta järjestettävän yhden valtakunnallisen kirjaston koulutuspäivän laajuisena perehdytyksenä. Jälkimmäisen teeman tarkoituksena oli selvittää informanttien ideoita ja näkemyksiä mahdollisista kevyemmistä menetelmistä, joiden avulla kirjastolaiset voisivat itsenäisesti perehtyä opetussuunnitelmaan.

Kaikki informantit pitivät kirjastojen ja koulujen opetussuunnitelma-työryhmiä tärkeinä. Neljä informanttia (H2, H4, H6 ja H8) painotti valtakunnallisen suunnitelman sijaan paikallisen tason suunnittelun tärkeyttä koulujen ja kirjastojen kesken. Ensimmäinen informanteista (H2) piti tärkeänä sitä, että kirjaston ja koulun yhteistyöstä sovitaan jatkossa paikallisesti ja että se kirjataan esimerkiksi koulujen vuosisuunnitelmiin. Hänen mukaansa valtakunnallisissa opetussuunnitelmissa sisällöt on kuvattu vain keskeisinä sisältöalueina, minkä johdosta ne tukevat paikallista sisältöjen valintaa ja sisältöjen käsittelyä. Hän painotti kirjaston ja koulun välisen yhteistyön korostuvan juurikin paikallisissa opetussuunnitelmissa ja koulujen konkreettisissa vuosisuunnitelmissa. Samainen informantti (H2) nosti kirjaston ja koulun välisen työryhmäyhteistyön lisäksi esille myös kunnan hallinnollisen yhteistyön merkityksellisyyden koulun ja kirjaston kesken. Hänen mukaansa sen myötä yhteistyö näkyisi kaikilla tasoilla ja todennäköisesti leviäisi alaspäin myös koulu- ja kirjastotaseiseksi yhteistyöksi. Yhden informantin (H3) mukaan kirjastot saavat kirjastojen ja koulujen yhteistyöryhmien ansiosta päivitettyä tietoa siitä, kuinka kirjaston toimintaa tulisi koulu-yhteistyön näkökulmasta käsin suunnitella.

Yhteistyön yhdeksi keskeiseksi haasteeksi informantit nimesivät kirjastolaisten perehtymisen mahdollisuuksien rajallisuuden heidän kiinnostuksestaan huolimatta. Yhteistyöryhmien toiminnan toisena keskeisenä haasteena näki yksi informantti (H6) sen, että kirjastoyhteistyö käsittää tällä hetkellä oppiaineiden osalta vain äidinkielen. Muissa oppiaineissa kirjastoyhteistyötä ei ole hänen tietonsa mukaan kirjattu mihinkään ylös. Kaksi informanttia (H1 ja H6) näkivät kyseisessä tilanteessa haastavaksi sen, että koululla ei ole todellista tietämystä kirjaston potentiaalista. Jälkimmäinen informantti (H6) nosti samaisessa yhteydessä esiin Ely-aluekoulutukset (Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus). Ne ovat koulun ja kirjaston edustajille tarkoitettuja koulutuksia, joissa on hänen mukaan käyty useita erinomaisia keskusteluja kirjaston ja koulun yhteisistä rajapinnoista. Kyseisiin kirjaston ja koulun yhteisiin koulutuksiin on hänen mukaansa osallistunut kuitenkin enimmäkseen vain kirjastolaisia. Kaksi informanttia (H6 ja H8) näkivät ilmiöpohjaisessa oppimisessa hienoja mahdollisuuksia laajalle yhteistyölle kirjaston ja koulun välillä. Heistä ensimmäinen (H6) mainitsi samaisessa yhteydessä sen, kuinka hänen mukaansa yhteistyöstä ei kuitenkaan ole kirjattu mitään ylös.

Informanteilta kysyttiin myös heidän näkemyksiään opetussuunnitelman omaksumisen tasosta esimerkiksi asian tiimoilta järjestettävän yhden valtakunnallisen koulutuspäivän laajuisena perehdytyksenä.

Informantit kokivat valtakunnallisen koulutuspäivän kaltaisen perehdytyksen tarpeellisena mutta silti riittämättömänä asian kokonaisvaltaisen omaksumisen kannalta. He painottivatkin paikallisen koulutuksen, hyvän kommunikaation ja käytännön yhteistyön tärkeyttä. Kolme informanttia (H3, H5 ja H7) lukivat valtakunnallisen koulutuspäivän hyödyiksi perustietojen saamisen opetussuunnitelmasta sekä samoja asioita pohtivien kollegoiden kuulemisen.

Opetussuunnitelmaan perehtymistä käsittelevän teeman toinen tarkoitus oli selvittää informanttien näkemyksiä ja ideoita mahdollisista kevyemmistä menetelmistä, joilla kirjastot voisivat perehtyä opetussuunnitelmaan ilman kirjaston ja koulun välistä opetussuunnitelma-työryhmää ja kirjastolaisten valtakunnallista koulutuspäivää.

Informantit kokivat ainakin muutaman kerran vuodessa järjestettävät tapaamiset opettajien ja kirjastolaisten kesken tärkeiksi. Yksi informanteista (H2) mainitsi tässä yhteydessä suunnittelukouksen lukuvuotta varten ja sen päätteeksi pidettävän palaverin, jossa tarkasteltaisiin lukuvuodelle asetettujen tavoitteiden toteutumista. Samaan aiheeseen liittyen toinen informantti (H6) pohti sitä, kuinka kirjastossa voisi olla vastuuhenkilö, joka sisäisenä koulutuksena tai tiedottamisena perehdyttäisi kollegoitaan uuteen tilanteeseen. Viisi informanttia (H4, H5, H6, H7 ja H8) koki myös kokemusten jakamisen opettajien kanssa merkitykselliseksi. Samassa yhteydessä kaksi informanttia (H3 ja H4) nosti esille myös yhteisten tapaamisten kautta saatavat käytännön esimerkit, jotka pohjaavat asiaa ja suunnittelua ja jotka johtavat konkreettisiin kokeiluihin. Yksi informantti (H6) puolestaan pohti sitä, kuinka kirjaston oppiainekohtaisista osaamisalueista voisi tuottaa mallikirjan.

Oppiainekohtaisia esimerkkejä siitä millaisia mahdollisia kirjaston osaamisalueita voitaisiin liittää / hyödyntää kuhunkin aiheeseen, voisi tuottaa mallikirjan. (H6)

5.7 Kirjastoammattilaisten koulutuksellinen erikoistuminen

Informanteilta kysyttiin heidän näkemyksiään pedagogiseksi informaattikoksi ja kirjastonhoitajaksi erikoistumisen tarpeellisuudesta lasten- ja nuortenkirjastotyön tulevaisuuden työnkuvan kannalta. Kyseisen teeman avulla haluttiin selvittää informanttien näkemyksiä pedagogisen informaattikon tai kirjastonhoitajan ammatillisen pätevyyden tarjoamista mahdollisuuksista vastata lasten- ja nuorten kirjastotyön tulevaisuudessa lisääntyviin ammatillisiin vaatimuksiin. Teemalla haettiin

myös pedagogiseksi informaattikoksi tai kirjastonhoitajaksi erikoistumisen merkitystä tulevaisuuden kiinteään koulu yhteistyön muodostamiselle ja sen ylläpitämiselle.

”Pedagoginen tietoasiantuntija / informaattikko / kirjastonhoitaja ovat jo olemassa, vaikka varsinaista tehtävään valmistavaa koulutusta ei Suomessa ole ollut.” Kirjastonhoitajan pätevyyden omaavalle henkilölle kasvatustieteelliset opinnot tarjoavat valmiuksia kohdata erilaisia asiakasryhmiä, joista esimerkkinä voidaan mainita muun muassa lapset ja nuoret. (Oulun yliopisto 2016, viitattu 10.5.2016).

”Pedagogisen informaattikon tehtävä on oppimisen ohjaaminen ja opastaminen oppimisen kannalta relevantin tiedon, kokemuksen ja elämyksen lähteille” (Haapala 2015, 80).

Kaikki kahdeksan informanttia näkivät kyseisen ammatillisen erikoistumisen hyvin tärkeänä asiana. Kahden informantin (H2 ja H7) mukaan kirjaston ja koulun välisen laadukkaan yhteistyön kannalta kirjastoilla tulisi olla pedagogiset informaattikot, joilla olisi kokonaiskäsitelmä ja vastuu koulu yhteistyöstä ja jotka saisivat keskittyä siihen perinpohjaisesti. Ensimmäinen informantti (H2) näki koulu yhteistyöhön erikoistuneen pedagogisen informaattikon hyödyksi myös sen, että se helpottaa asioita koulunkin kannalta. Tällöin koulussa tiedetään keneen tulee ottaa yhteyttä kirjastoyhteistyötä koskevissa asioissa. Hän näki ihanteellisena tilanteena sen, että pedagogisella informaattikolla olisi koulupuolella vastapari, jonka kanssa hän voisi suunnitella kirjastoyhteistyötä sekä muun muassa monilukutaitoon tähtääviä sisältöjä. Yksi informanteista (H4) näki ryhmänhallintataitojen korostuvan niin nykyisessä kuin tulevassakin lastenkirjastotyössä. Hänen mukaansa sekä oppimismenetelmien että oppimisen laajan ymmärryksen johdosta kirjastokäynneillekin osataan suunnitella uudenlaisia oppijalähtöisiä kokonaisuuksia.

Ideaalissa tilanteessa koulupuolella on pedagogisen informaattikon vastapari, jonka kanssa kirjastoyhteistyötä ja monilukutaitoon tähtääviä sisältöjä voidaan suunnitella. (H2)

Kaksi informanttia (H1 ja H5) nostivat koulutuksellisen erikoistumisen yhteydessä esille myös toisenlaisen näkökulman. Heidän mukaansa kaikkien lasten- ja nuorten kirjastotyötä tekevien ei tarvitse erikoistua. Jälkimmäinen informantti (H5) näki asian siten, että lastenkirjastotyötä voivat tehdä myös sen kutsumukseksi kokevat kirjastovirkailijat.

5.8 Resurssit

Informanteilta tiedusteltiin erinäisistä resursseihin (työmäärä, henkilökunta, talous, tekniset resurssit jne.) liittyvistä haasteista, joita perusopetuksen tuleva opetussuunnitelma asettaa yleisen kirjaston ja koulun yhteistyölle. Kirjaston ja koulun välisen kiinteän ja kestäväen yhteistyön koettiin tarjoavan ratkaisuja moniin kirjaston resurssihaasteisiin. Keskeisimpien haasteiden koettiin liittyvän henkilöstöresursseihin, ammatillisiin haasteisiin sekä aikataulullisiin että teknisiin resursseihin.

Asiantuntevan henkilökunnan työmäärää lisääviksi tekijöiksi yksi informantti (H4) nimesi erilaisiin aiheisiin perehtymisen ja aineiston kokoamisen sekä printti- että sähköisistä lähteistä. Samassa yhteydessä hän mainitsi henkilöstöresurssien riittävyyden haasteeksi suurten kaupunkien oppilasmäärät. Yhdeksi ratkaisuksi hän esitti yhteistyön suunnittelun lisäämisen koulun kanssa, minkä johdosta koulut voisivat myös itsenäisesti käyttää hyödyksi kirjaston aineistoa ja tekniikkaa. Yhteisten pelisääntöjen avulla saataisiin hänen mukaansa rajalliset henkilöstöresurssitkin suunnattua tasapuolisesti tietyille luokka-asteille kaikkialla ja kaikkien kirjastopalveluiden (vinkkaukset sekä tiedonhaun ja -hallinnan opetustuokiot) osalta.

Tiedonhaunopetuksissa koulu yhteistyötä tehneet kirjastolaiset ovat käyttäneet itse työstämiään materiaaleja. Kahden informantin (H4 ja H5) mukaan laaja-alaisuuden ja ilmiöpohjaisuuden johdosta niin tulevan opetusmateriaalin kokoaminen ja jakaminen kuin lisääntyvät aineistovinkkaukset ja esittelyt erilaisista aiheista ovat sekä henkilökunnan työmäärään että ammatilliseen osaamiseen liittyviä haasteita. Ensimmäinen informantti (H4) huomioi samassa yhteydessä myös esitystekniikan ja työskentelyvälineiden tarpeen kasvun ja kehityksen. Ammatilliseen osaamiseen liittyen yksi informantti (H7) nosti esiin sekä aiemmin tehdyn tiiviin yhteistyön koulun kanssa että tilanteita ennakoivan työn tärkeyden. Toisen informantin (H1) mukaan esimerkiksi perusopetuksen kaltaiset uudistuksetkin sujuvat luontevasti, kun kirjasto ja sen henkilökunta kehittävät omaa ammatillista osaamistaan ja seuraavat aikaansa.

Myös erinäiset taloudelliset haasteet nähtiin sekä ammatillisina että henkilöstöön liittyvinä resurssihaasteina. Yhden informantin (H7) mukaan harvalla kirjastolla on mahdollisuutta asettaa yksi henkilö tekemään pelkästään pedagogisen informaation tehtäviä tai koulu yhteistyötä. Toinen informantti (H3) koki suurimmaksi taloudellisten tekijöiden aiheuttamaksi henkilöstöresurssien haasteeksi kirjastoista jatkuvasti vähennettävän henkilöstömäärän, minkä johdosta henkilöstön

on esimerkiksi vaikeaa löytää yhteistä aikaa sekä uusiin asioihin perehtymiseen että niiden perehdyttämiseen. Kolmas informantti (H6) pohti puolestaan sitä, kuinka koulun ja kirjaston yhteiset työntekijät voisivat olla yksi mahdollinen ratkaisu taloudellisiin resurssihaasteisiin. Tästä esimerkkinä hän mainitsi sen, kuinka kirjastonhoitaja voitaisiin ottaa ilmiöpohjaiseen projektiin mukaan jo sen suunnitteluvaiheessa.

Henkilökuntakysymys on osittain myös talouskysymys. (H7)

Kirjastohenkilökunnan ammatillisen osaamisen jatkuvan päivittämisen tarpeen mainitsivat kaksi informanttia (H1 ja H7). Heistä jälkimmäisen (H7) mukaan kirjastotyö vaatii tiivistä yhteistyötä koulun kanssa, jatkuvaa oman osaamisen päivittämistä niin hankintaan liittyvien asioiden kuin erinäisten teknisten laitteiden käytön suhteen sekä tilanteita ennakoivan työn tekemistä. Samainen informantti (H7) nosti esille myös sen, kuinka esimerkiksi teknistä apua voi saada teknisten laitteiden asennuksista ja opettajien laitekoulutuksista vastaavilta opettajilta. Yksi informanteista (H5) piti tärkeänä kirjastolaisten halua kehittää ja käyttää omia pedagogisia taitojaan. Hän nosti samassa yhteydessä esille sen, kuinka kirjaston ja koulun välistä yhteistyötä tekevien kirjastolaisten tulisi olla avoimia: heidän tulisi kertoa, mitä kaikkea kirjastoissa ja luokkien kanssa tehdään. Hänen mukaansa nimenomaan asioista tiedottamisen ansiosta ymmärretään paremmin myös se, mihin ja miksi kirjasto tarvitsee resursseja. Samaisesta asiasta puhui myös toinen informantti (H8), joka nosti esille kirjasto-opetuksen tiettäväksi tekemisen. Hänen mukaansa sen johdosta voidaan perustella kirjaston monipuolisen ammatillisen osaamisen ja lisäresurssien tarvetta.

Kirjasto-opetuksella voi myös perustella osaamisvaatimustasoa ja lisäresursointia. (H8)

Informantit mainitsivat myös erinäiset aikaan liittyvät tekijät yhdeksi resurssihaasteeksi kirjaston ja koulun yhteistyölle. Yksi informanteista (H2) nosti esille aikataululliset toiveet erinäisten projektien ja kirjastotarpeiden jakaantumisesta jatkossakin ympäri lukuvuotta pelkkien mediataitoviikkojen sijaan. Toisen informantin (H6) mukaan koulun ja kirjaston väliset tapaamiset ja toistensa toimintasuunnitelmiin perehtymiset tuovat mukanaan ajallisia vaatimuksia ja haasteita.

6 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tuloksista nousi esille se, kuinka yleisen kirjaston ja koulun välisen, tulevaan perusopetuksen opetussuunnitelmaan perustuvan, tiiviin yhteistyön yhtenä mahdollistavana avaintekijänä nähtiin informanttien käyttämä ilmaus tiettäväksi tekeminen eli toisin sanoen tiedottaminen. Toimivalla tiedottamisella nähtiin monenlaisia mahdollisuuksia kirjaston ja koulun välisen tiiviin yhteistyön muodostamiselle ja sen ylläpitämiselle. Kun kirjasto kertoo koululle kirjaston osaamisesta ja mahdollisuuksista, saa koulu kokonaisvaltaisen käsityksen siitä, mitä kaikkea kirjastossa oppilaiden kanssa voidaan tehdä. Kouluille suunnattu toimiva tiedottaminen nähtiin kiinteän ja kestävän yhteistyön aloitteentekijänä. Tiedottamisella nähtiin myös toisenlaisia vaikutuksia. Kun kirjasto tiedottaa kunnan- ja kaupunginhallituksille osaamisestaan ja mahdollisuuksistaan kouluyhteistyössä, pystyy kirjasto myös paremmin perustelevaan tarpeellisia lisäresursseja, kuten pedagogisten informaattikkojen palkkaamista sekä aineisto- ja laitteistohankintoja.

Tavoitteellisen ja sitovan yhteistyön kirjaston ja koulun välillä nähtiin rakentuvan erityisesti paikallisissa opetussuunnitelmissa ja koulujen vuosisuunnitelmissa, joihin tulisi merkitä kirjaston ja koulun välisen yhteistyön osa-alueet. Yhteistyössä nähtiin keskeisinä asioina muun muassa keskustelevan suunnittelukulttuurin luominen sekä vuorovaikutuksen lisääminen, joiden johdosta sekä tietoaukot että muun muassa kirjaston ilmiöpohjaiseen oppimiseen osallistumisen mahdollisuudet saataisiin esille. Kirjaston ja koulun välisen työryhmäyhteistyön ohella esille nousi myös kunnanhallitusten tekemä yhteistyö kirjastojen ja koulujen kanssa. Koulu- ja kirjastotasoisien yhteistyön koettiin muuttuvan näkyväksi kaikilla tasoilla, mikäli kuntahallitus tekee kiinteää yhteistyötä kirjastojen ja koulujen kanssa.

Tulevan opetussuunnitelman eri osa-alueiden koettiin tuovan kirjaston ja koulun väliselle yhteistyölle paljon mahdollisuuksia. Tulevan opetussuunnitelman myötä muuttuvan arvoperustan, opimiskäsityksen ja toimintakulttuurin kirjasto koki niin kirjastolain kuin yleisen kirjaston laatusuosituksen osalta koulun kanssa yhdenmukaiseksi. Niistä korostuivat etenkin tasa-arvoisuus, kansalaisuuden tukeminen sekä kestävä kehitys ja elämäntapa. Opetushallituksen laatimissa opetussuunnitelman perusteissa puhutaan siitä, kuinka oppilas näkee itsensä kansalaisyhteiskunnassa toimijana ja sen edistäjänä (2014, 261). Kansalaisyhteiskunnassa toimimisen koettiin tuovan koulujen arvoperustan lähemmäksi kirjaston arvoperustaa, jonka nähtiin perinteisesti pohjautuvan ongelmalähtöisyyteen. Tämän johdosta koulun toimintakulttuurin nähtiin lähestyvän

kirjastoa myös sen oppimiskäsityksen kannalta. Tämänkaltaisen toimintakulttuurin muutoksen nähtiin mahdollistavan ja jopa edellyttävän koulua tekemään aiempaa enemmän yhteistyötä kirjastojen ja muiden koulun ulkopuolisten toimijoiden kanssa.

Kirjaston toivottiin pääsevän mukaan muun muassa monialaisiin oppimiskokonaisuuksiin, joista kirjaston tulisi saada tietoa oppimiskokonaisuuksien suunnittelijoilta ja joihin kirjaston tulisi päästä mukaan jo niiden suunnitteluvaiheissa. Etenkin monialaisissa oppimiskokonaisuuksissa nähtiin mahdollisuuksia laajalle yhteistyölle, joka tulisi saada kirjatuksi niin paikallisiin kuin koulukohtaisiin opetussuunnitelmiin. Kirjaston mukaan koulu ei vielä toistaiseksi tiedosta kirjaston todellista osaamista. Oppiainetasolla sen kerrottiin näkyvän siinä, että koulu yhteistyötä ei tehdä perinteisimpänä yhteistyön osa-alueena pidetyn äidinkielen ohella muissa oppiaineissa. Kirjasto koki kokemusten jakamisen opettajien kanssa merkitykselliseksi etenkin opetussuunnittelu-työryhmissä, minkä johdosta yhteisten tapaamisten kautta koululta saatavat käytännön esimerkit pohjaisivat yhteistyön asioita ja suunnittelua sekä johtaisivat sen johdosta konkreettisiin kokeiluihin.

Kirjaston ja koulun välisen toimivan yhteistyön nähtiin tarjoavan ratkaisuja myös kirjaston suurimpiin haasteisiin, jotka liittyivät erinäisiin resursseihin, kuten henkilöstöön, työmäärään ja taloudellisiin kysymyksiin. Kirjasto tiedostaa esimerkiksi laaja-alaisen osaamistavoitteiden yhteydessä sen, kuinka se ei kiinnostuksestaan huolimatta pysty rajallisten resurssien johdosta vastaamaan kaikkiin osaamistavoitteisiin. Laaja-alaisen osaamistavoitteiden yhteydessä koettiin haastavaksi myös uudenlaiseen, keskustelemaan ja suunnittelevaan yhteistyökulttuuriin oppiminen, jonka uskottiin vievän aikaa.

Ensimmäisenä keskeisenä haasteena nähtiin työmäärään liittyvät kysymykset. Erilaisiin aiheisiin perehtymisten ja tulevien opetusmateriaalien kokoamisen sekä printti- että sähköisistä lähteistä, lisääntyvien aineistovinkkausten sekä erilaisten aiheiden esittelyjen koettiin lisäävän kirjaston työmäärää. Tähän nähtiin ratkaisuna yhteistyön suunnittelun lisääminen koulun kanssa, minkä johdosta koulut voisivat opettajien johdolla myös itsenäisesti käyttää hyödyksi kirjaston aineistoa ja tekniikkaa. Toisena ratkaisuna työmäärällisiin haasteisiin nähtiin se, että erinäiset projektit ja kirjastotarpeet jakaantuisivat jatkossakin ympäri lukuvuotta pelkkien mediataitoviikkojen sijaan.

Toisen keskeisen haasteen nähtiin liittyvän ammatilliseen osaamiseen, jonka koettiin liittyvän samalla myös taloudellisiin resursseihin. Tulevan opetussuunnitelman laaja-alaisiin osaamista-

voitteisiin ja monialaisiin oppimiskokonaisuuksiin liittyvät opetusmateriaalien kokoamiset ja jakamiset, lisääntyvät aineistovinkkaukset, erilaisten aiheiden esittelyt sekä esitystekniikan ja työskentelyvälineiden kehitys vaikuttavat työmäärän ohella myös ammatilliseen osaamiseen. Lisääntyviin ammattitaitovaatimuksiin koettiin voivan vastata pedagogisilla informaatioilla. Heitä pidettiin tärkeinä laadukkaan kouluyhteistyön kannalta, koska heidän koettiin erilaisten oppimismenetelmien tietämyksensä johdosta pystyvän vastaamaan tulevan opetussuunnitelman oppijalähtöiseen lähestymistapaan. Sen johdosta heidän nähtiin pystyvän suunnittelemaan kirjastokäynneille uuden opetussuunnitelman mukaisia oppimiskokonaisuuksia. Pedagogiset informaattorit koettiin kirjaston ja koulun välisen yhteistyön kannalta erittäin tärkeiksi myös siksi, että heidän johdostaan kirjastoilla olisi yksi henkilö, jolla olisi kyseisestä yhteistyöstä kokonaiskäsitys ja jolla olisi mahdollisuus keskittyä kouluyhteistyöhön. Yhteistyön kannalta ihanteellisena tilanteena nähtiin se, että pedagogisella informaattorilla olisi koulupuolella vastapari, jonka kanssa hän voisi suunnitella kirjastoyhteistyötä sekä muun muassa monilukutaitoon tähtääviä sisältöjä. Myös pedagogisten informaattikkojen kohdalla tiedostettiin kirjaston taloudelliset resurssit, minkä johdosta koettiin vain harvalla kirjastolla olevan mahdollisuutta asettaa yksi henkilö tekemään pelkästään pedagogisen informaattikon tehtäviä tai kouluyhteistyötä.

Tiivistä ja pysyvää yhteistyötä ei synny ilman molempien osapuolten aitoa motivaatiota ja sitoutumista. Tämän tutkimuksen perusteella kirjastolla on sekä ammatillista tietoa ja taitoa että halua, innostusta ja paljon ideoita tehdä koulun kanssa monipuolista yhteistyötä niin laaja-alaisten osaamistavoitteiden kuin monialaisten oppimiskokonaisuuksien parissa. Kirjasto kokee, että koulu ei vielä toistaiseksi täysin tiedosta kirjaston ammattitaidon kokonaisvaltaista potentiaalia laaja-alaisten osaamistavoitteiden ja monialaisten oppimiskokonaisuuksien yhteydessä. Monialaisten oppimiskokonaisuuksien yhteydessä kirjasto kokee riittämättömäksi sen, että tulevaan opetussuunnitelmaan on kirjattu kirjaston ja koulun yhteistyön käsittävän oppiaineista vain äidinkielen. Kirjasto kokee ammattitaitonsa mahdollistavan kouluyhteistyön muissakin oppiaineissa.

7 POHDINTA

Opinnäytetyön tarkoituksena oli tutkia yleisen kirjaston näkökulmasta 1.8.2016 käyttöön otettavan perusopetuksen uuden opetussuunnitelman tarjoamia mahdollisuuksia ja haasteita kirjaston ja koulun väliselle tulevaisuuden yhteistyölle. Halusin tarkastella kirjaston näkökulmasta opetussuunnitelman tarjoamia koulu-yhteistyön uusia osa-alueita sekä sen mukanaan tuomia uusia haasteita.

Opinnäytetyön aihe on tällä hetkellä erittäin ajankohtainen, koska perusopetuksen uusi opetussuunnitelma astuu voimaan elokuussa 2016. Ajankohtaisuudestaan johtuen kyseisen ilmiön vaikutusta kirjaston ja koulun väliselle yhteistyölle oli vaativaa tutkia. Eri puolilla maata on toiminut monia opetussuunnitelma-työryhmiä ja sen pohjalta on pidetty paljon koulutuksia, joissa molemmissa myös yleinen kirjasto on ollut mukana. Työn alussa aihetta oli kuitenkin huomattavasti helpompi tarkastella koulun kuin kirjaston kannalta, koska muun muassa laaja-alaisiin osaamistavoitteisiin ja monialaisiin oppimiskokonaisuuksiin eli ilmiöpohjaiseen oppimiseen sekä muihin uuden opetussuunnitelman muutoksiin ja uudistuksiin liittyvää alan kirjallisuutta oli jo tuolloin julkaistu.

Työni aiheeseen perehtymisen teki haastavaksi se, että monen yleisen kirjaston ja koulun yhteistyöryhmätoiminta oli opinnäytetyöni tekemisen aikaan vielä meneillään tai valitettavasti päättyneessä työni valmistumisajankohdan kannalta hieman liian myöhään. Tämän johdosta valmiita yhteistyösuunnitelmia ei ollut vielä tuolloin kattavasti saatavilla. Muutamia hyviä perustiedon lähteitä löytyi kuitenkin jo tuolloin. Mikkelin kaupunginkirjaston yhteistyösuunnitelma, yhdessä lukutaitoja tukemassa, antaa paljon tietoa kirjaston ja koulun opetussuunnitelma-yhteistyöstä (2015, viitattu 18.1.2016). Sähköpostihaastattelun loppuvaiheessa tutustuin myös Tampereen kaupungin yleisen kirjaston ja koulun yhteistyösuunnitelmaan vuosille 2016–2019, Monilukutaitoa ja lukuintoa kirjastosta, joka havainnollisti erittäin hyvin kirjaston tarjoamat yhteistyömuodot eri luokkasteille (2016, viitattu 4.3.2016).

Käytin tutkimukseni tiedonkeruumenetelmänä sähköpostihaastattelua. Etsin työhöni kirjastoammatilaisia, jotka toimivat tai ovat toimineet joko perusopetuksen tulevaan opetussuunnitelmaan liittyvissä hankkeissa tai toimivat muutoin kiinteässä yhteistyössä koulun kanssa. Pidän itseäni onnekkaana, koska kaikki kolmivaiheiseen sähköpostihaastatteluun osallistuneet informantit painuivat huolella kysymyksiini ja sain heiltä tutkimukseni kannalta runsaasti hyvää materiaalia,

mikä näkyy tutkimustulosten laajuudessa. Sähköpostihaastattelun kysymysten tekeminen oli yksi prosessin haastavimmista vaiheista, koska ne muokkaantuivat ja tarkentuivat prosessin aikana. Informanttien vastaukset olivat hyvin perinpohjaisia ja mielenkiintoisia, mikä teki etenkin toisen vaiheen kysymysten rakentamisesta ja rajaamisesta hyvällä tavalla vaativan. Kolmivaiheisen sähköpostihaastattelun jälkeen tein informanteille vielä yhden tarkentavan kysymyksen, jonka jälkeen koin aineistoni saavuttaneen saturaation eli kylläntymisen. Laadullisen tutkimuksen aineistoa analysoidaan koko sen keräyksen ajan, koska aineiston riittävyttä koskevaa päätöstä ei voida tehdä muilla tavoin (Kananen 2015, 146).

Aineiston analyysia tein kolmivaiheisen sähköpostihaastattelun johdosta heti sen ensimmäisen vaiheen jälkeen rakentaessani toisen vaiheen kysymyksiä. Koska informanttien haastattelukysymykset muodostivat samalla tutkimukseni varsinaiset teemat, selkeytti se aineiston analysointia sen alkuvaiheessa. Varsinaisen analysoinnin tein diskurssianalyysin avulla. Aineiston koodauksen värikoodein ja symbolein tein kaiken kaikkiaan kolme kertaa alusta loppuun johtopäätöksiä muodostaessani. Analyysivaiheen vaativuus yllätti minut eniten, minkä johdosta pidin sitä sähköpostihaastatteluvaiheen ohella opinnäytetyöprosessin haastavimpana osuutena.

Olen käsitellyt aihetta yleisen kirjaston arvojen, henkilöstön koulutuksen, palvelujen, tietojen, taitojen ja erinäisten resurssien näkökulmista. Laadullisen tutkimuksen luotettavuutta parantaa tutkijan tarkka selostus tutkimuksen kaikista vaiheista (Hirsjärvi ym. 2013, 232). Olen perustellut opinnäytetyössäni käytetyt tutkimusmenetelmät. Aineiston analyysivaiheessa olen käsitellyt luokittelujen alkuvaiheet sekä perustellut ne. Tulosten analysoinnissa tulisi koota yhteen pääseikat ja antaa vastaukset asetettuihin ongelmiin (Hirsjärvi ym. 2013, 230). Johtopäätöksissä olen mielestäni koonnut yhteen tutkimukseni pääseikan eli tarkastellut yleisen kirjaston ja koulun yhteistyötä tulevan opetussuunnitelman pohjalta. Olen antanut tutkimusongelmaan vastauksia eli perustellut muun muassa yleisen kirjaston koululle kohdistaman toimivan tiedottamisen tärkeyttä tiiviin yhteistyön mahdollistamisessa. Olen myös kertonut yleisen kirjaston erinäisistä tiedollisista ja taidollisista mahdollisuuksista tehdä monipuolista kouluyhteistyötä. Tutkimukseni pohjalta pystyn mielestäni luotettavasti tuomaan esille yleisen kirjaston näkökulman kirjaston ja koulun yhteistyön mahdollisuuksista ja haasteista, jotka liittyvät perusopetuksen tulevan opetussuunnitelman uudistuksiin ja muutoksiin.

Pidän opinnäytetyötäni onnistuneena, koska sain tutkimukseni teemoille vastaukset. Teemoja oli paljon, mikä teki opinnäytetyön prosessista haastavan. Aiheen rajauksen kanssa jouduin etenkin

prosessin alkuvaiheessa tekemään paljon karsintaa pysyäkseen opinnäytetyölle asetetussa tehtävänannossa. Olen työni lopputulokseen erittäin tyytyväinen myös siksi, että sähköpostihaastattelun osallistuneet kirjastoammattilaiset olivat aidosti perehtyneet esittämiini kysymyksiin ja he selvästi olivat käyttäneet paljon aikaa niiden pohtimiseen ja niihin vastaamiseen. Kaksi informanttia jopa vinkkasi minulle kolmivaiheisen sähköpostihaastattelun yhteydessä kyseiseen aikaan juuri ilmestyneistä yleisen kirjaston opetussuunnitelma-julkaisuista, joita he pitivät aiheeni kannalta mahdollisesti hyödyllisinä. Kaikkien informanttien into, kiinnostus sekä laaja tietämys uudesta opetussuunnitelmasta lisäsivät vielä entisestään omaa innostustani opinnäytetyöni aihetta kohtaan.

Pystyn mielestäni tutkimustulosteni johdosta jakamaan tietoa uuden opetussuunnitelman tarjoamista koulu yhteistyön mahdollisuuksista ja haasteista sellaisille yleisille kirjastoille, joilla ei ole omia kirjaston ja koulun välisiä opetussuunnitelma-yhteistyöryhmiä. Kirjastolaisilla on uuden opetussuunnitelman myötä monia uusia kokonaisuuksia sisäistettävänä, kuten laaja-alaiset osaa-mistavoitteet ja monialaiset oppimiskokonaisuudet. Pidän erittäin tärkeänä sitä, että kirjastoissa ja kouluissa käytetään samoja käsitteitä. Sen johdosta lapset ja nuoret voivat huoletta käyttää koulusta tuttuja käsitteitä myös kirjastossa ja tulla siellä oikein ymmärretyksi. Pidän yhden informantin esiin nostamaa mallikirjaa hyvänä ajatuksena. Kyseisessä yleisen kirjaston opetussuunnitelma-oppaassa olisi uuden opetussuunnitelman keskeisimmät uudistukset ja muutokset kirjaston ja koulun välisen yhteistyön osa-alueiden kannalta tarkasteltuina. Oppaassa olisi hyvä olla myös jonkinlainen ideapankki, jossa olisi eritasoisia ideoita ja toteutustapoja sekä laaja-alaisen osaa-mistavoitteiden että monialaisten oppimiskokonaisuuksien parissa koulu yhteistyötä tekeville kirjastoille. Ideapankkiin voitaisiin koota yleisten kirjastojen koulu yhteistyössä toimiviksi havaitsemia uusia toteutustapoja, kuten teemaviikkoja, työpajoja ja kirjavinkkauksia. Pelkästään tämän työn tulokset osoittivat sen, kuinka kirjastoilla on jo nyt suunnitteilla ja mielessään erittäin mielenkiintoisia ja innostavia ideoita toteutettavaksi kirjaston ja koulun välisessä opetussuunnitelma-yhteistyössä.

Jatkotutkimuksen kohde voisi olla yleisen kirjaston opetussuunnitelma-oppaan laatiminen. Kyseisessä hankkeessa yleinen kirjasto toimisi kirjasto- ja tietopalvelualan opiskelijan toiminnallisen opinnäytetyön toimeksiantajana. Toiminnallisessa opinnäytetyössään opiskelija laatisi yleiselle kirjastolle opetussuunnitelma-oppaan yhteistyössä yleisen kirjaston ja koulun kanssa. Hankkeen laajuudesta riippuen oppaan laatiminen olisi mahdollista tehdä myös virallisena hankkeena, jolle anottaisiin apuraha.

LÄHTEET

Aaltonen, L. 2000. Tiedonhallintataitojen opetussuunnitelma. Tietoyhteiskunnan haaste kirjastoammattilaisille. Teoksessa L. Niinikangas (toim.) Koulu kirjastossa. Kirjasto oppimisympäristönä. Helsinki: BTJ Kirjastopalvelu, 127-141.

Eskola, J. & Suoranta, J. 2003. 6. painos. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.

Haapala, A. 2015. Kirjastot elämyksellisinä oppimisympäristöinä. Teoksessa L. Hokkanen (toim.) Sosiaalinen kirjasto. Lukemattomien mahdollisuuksien maailma. Helsinki: Avain, 68–87.

Heinonen, A. 2011. Kirjastokasvatusta ja mediakasvatusta. Katsaus kirjaston ja koulun yhteistyöhön. Helsinki: Suomen kirjastoseura.

HelMet 2015. Koodaus kirjastossa. Viitattu 10.5.2016, [http://www.helmet.fi/fi-FI/Kirjastot_ja_palvelut/Tapiolan_kirjasto/Kirjaston_palvelut/Koodaus_kirjastossa\(42712\)](http://www.helmet.fi/fi-FI/Kirjastot_ja_palvelut/Tapiolan_kirjasto/Kirjaston_palvelut/Koodaus_kirjastossa(42712)).

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2013. Tutki ja kirjoita. 15.–17. painos. Helsinki: Tammi.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2008. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus.

Hokkanen, L. 2015. Kun kirjat alkavat elää. Sosiaalisen kirjaston ideasta. Teoksessa L. Hokkanen (toim.) Sosiaalinen kirjasto. Lukemattomien mahdollisuuksien maailma. Helsinki: Avain, 11–44.

Ikonen, K., Innanen, K. & Tikkinen, S. 2015. Lukuinto-opas. Lukumotivaatiota ja monilukutaitoa koulun ja kirjaston yhteistyönä. Viitattu 4.5.2016, http://www.lukuinto.fi/media/materiaalit/lukuinto_opas.pdf.

Kananen, J. 2013. Case- tutkimus opinnäytetyönä. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.

Kananen, J. 2015. Opinnäytetyön kirjoittajan opas. Näin kirjoitan opinnäytetyön tai pro gradun alusta loppuun. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.

Kehittämiskeskus Opinkirjo 2016. Opiskelijat. Materiaalit. Viitattu 20.5.2016, <http://www.opinkirjo.fi/fi/opiskelijat/materiaalit>.

Kerhokeskus 2011. Mediataitojen oppimispolku perusopetuksessa. Viitattu 16.3.2016, http://www.opinkirjo.fi/easydata/customers/opinkirjo/files/mediakasvatus/mediataitojen_oppimispolku_netti.pdf.

Kirjasampo 2016. Sivupiiri. Koontisivut lasten- ja nuortenkirjallisuuden kirjahyllyille. Viitattu 20.5.2016, <http://www.kirjasampo.fi/fi/node/7243>.

Kirjastoalan etiikkatyöryhmä 2015. Kirjastotyön eettiset periaatteet. Viitattu 20.5.2016, http://www.stks.fi/wp-content/uploads/2015/05/kirjastotyon_eettiset_periaatteet.pdf.

Kirjastolaki 4.12.1998/904.

Kirjastot.fi 2015. Nuorten Sivupiiri muuttaa nyt Kirjasampon. Viitattu 20.5.2016, <http://www.kirjastot.fi/fi/uutiset/ajankohtaista/nuorten-sivupiiri-muuttaa-nyt-kirjasampon-1a5b7>.

Kirjastot.fi 2016. Okariino.fi. Mediapuisto 3-6-vuotiaille. Viitattu 20.5.2016, <http://www.kirjastot.fi/fi/mediakasvatus/okariino>.

Laine, M., Bamberg, J. & Jokinen, P. 2007. Tapaustutkimuksen käytäntö ja teoria. Teoksessa M. Laine, J. Bamberg & P. Jokinen (toim.) Tapaustutkimuksen taito. Helsinki: Gaudeamus, 9-38.

Lukukeskus 2016a. Lukufiilis kutsuu nuoria kirjoittajia. Viitattu 20.5.2016, <http://www.lukukeskus.fi/lukufiilis-siirtyy-verkkoon/>.

Lukukeskus 2016b. Vinskin toimitus ja yhteystiedot. Viitattu 20.5.2016, <http://www.lukukeskus.fi/vinskin-toimitus-ja-yhteystiedot/>.

Luukka, M.R. 2013. Opetussuunnitelmat uudistuvat. Tekstien lukijasta ja kirjoittajasta monilukutaituriksi. Viitattu 29.6.2015, <http://www.kieliverkosto.fi/article/opetussuunnitelmat-uudistuvat-tekstien-lukijasta-ja-kirjoittajasta-monilukutaituriksi/>.

Löykkiön kirjasto 2014. Opsit tulee - oletko valmis. Viitattu 2.8.2015, <https://loykkionkirjastossatapahtuu.wordpress.com/2014/10/11/opsit-tulee-oletko-valmis/>.

Mediakasvatuskeskus Metka 2016a. Metka. Viitattu 20.5.2016, <http://mediametka.fi/metka/>.

Mediakasvatuskeskus Metka 2016b. Oppimateriaali. Viitattu 20.5.2016, <http://mediametka.fi/opetusmateriaalit/>.

Mediakasvatusseura 2016a. Viitattu 20.5.2016, <http://www.mediakasvatus.fi/>.

Mediakasvatusseura 2016b. Materiaalit. Viitattu 20.5.2016, <http://www.mediakasvatus.fi/materiaalit/>.

Mikkelin kaupunginkirjasto 2015. Yhdessä lukutaitoja tukemassa. Mikkelin kaupunginkirjaston ja koulun yhteistyösuunnitelma. Viitattu 18.1.2016, <https://kirjastopolkumikkeli.files.wordpress.com/2015/08/uusi-yhteistyc3b6suunnitelma-versio-2-1.pdf>.

My 2015. Koodataan runo. Viitattu 6.5.2016, <http://my.kirjasto.ws/?p=288>.

Mäkelä, M.L. 2015. Kirjavinkkarikirja. Helsinki: Avain.

Nissilä, M.L. 2015. Ops. Oppiminen uusiksi. Opettaja 1 (110), 22–23.

Opetushallitus 2014. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet. Määräykset ja ohjeet 2014:96. Viitattu 29.2.2016, http://www.oph.fi/download/163777_perusopetuksen_opetussuunnitelman_perusteet_2014.pdf.

Opetus- ja kulttuuriministeriö 2010. Yleisten kirjastojen laatusuositus. Opetus ja kulttuuriministeriön julkaisu 2010:20. Viitattu 7.12.2015
<http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2010/liitteet/OKM20.pdf?lang=fi>.

Oulun yliopisto 2016. Lukutaitojen asiantuntijuuden maisteriopinnot. Viitattu 10.5.2016,
<http://www.oulu.fi/yliopisto/opiskelu/opinnot/joustavat-opintopolut/lukutaitojen-asiantuntijuus-informaatiotutkimus>.

Pietikäinen, S. & Mäntynen, A. 2009. Kurssi kohti diskurssia. Tampere: Vastapaino.

Peltonen, M. 2016. KULPS kirjastopolku pähkinänkuoressa 2016. Viitattu 6.5.2016,
<https://prezi.com/tndy18mlk4lf/kulps-kirjastopolku-pahkinankuoressa-2016/>.

Sallmén, P. 2009. Mediakasvatusta vai mediasivistystä kirjastosta. Teoksessa S. Verho (toim.) Mediakasvatus kirjastossa. Helsinki: BTJ, 9-26.

Siltaoja, M. & Vehkaperä, M. 2011. Diskurssianalyysi johtamis- ja organisaatiotutkimuksessa. Teoksessa A. Puusa & P. Juuti (toim.) Menetelmäviidakon raivaajat. Perusteita laadullisen tutkimuslähestymistavan valintaan. Helsinki: JTO, 206-231.

Suomen kirjastoseura 2014a. Lausunto perusopetuksen opetussuunnitelman perusteista. Viitattu 15.8.2015, <http://suomenkirjastoseura.fi/files/Kannanotot/OPH%20OPS2016%20Lausunto.pdf>.

Suomen kirjastoseura 2014b. Mediakasvatus yleisissä kirjastoissa. Suosituksia ja suuntaviivoja. Viitattu 9.3.2016,
http://suomenkirjastoseura.fi/files/Mediakasvatus/mediakasvatus_koko%20julkaisu%20netiss%2024%202%202014.pdf.

Syrjälä, L., Ahonen, S., Syrjäläinen, E. & Saari, S. 1994. Laadullisen tutkimuksen työtapoja. Helsinki: Kirjayhtymä.

Tampereen kaupunki 2012. Koulun ja kirjaston yhteistyösuunnitelma 2012–2015. Viitattu 5.3.2015,

https://laatuakirjastoon.wikispaces.com/file/view/Koulun_ja_kirjaston_yhteistyosuunnitelma_Tampere_2012.pdf.

Tampereen kaupunki 2016. Monilukutaitoa ja lukuintoa kirjastosta. Varhaiskasvatuksen, perusopetuksen, toisen asteen ja kirjaston yhteistyösuunnitelma vuosille 2016–2019. Viitattu 4.3.2016, <https://koppa.tampere.fi/alfresco/service/.../0528a9ab-f66b-4a0e-b6ef-42055df83cec>.

Tilastokeskus 2016. Yksinkertainen satunnaisotanta. Viitattu 20.5.2016, http://www.stat.fi/meta/kas/yk_satunnaisota.html.

Yin, R.K. 2003. Case study research. Design and methods. 3rd edition. Thousand Oaks, California: Sage Publishing.

1. Mitkä tulevista perusopetuksen laaja-alaisista osaamistavoitteista tarjoavat mieluisimpia uusia mahdollisuuksia kirjaston ja koulun yhteistyön kehittämisen kannalta?
2. Mitkä tulevista osaamistavoitteista puolestaan tuovat mukanaan kirjaston ja koulun väliselle yhteistyölle uudenlaisia haasteita?
3. Mitkä laaja-alaisista osaamistavoitteista ovat kirjaston tietotaidon kannalta sellaisia, joiden potentiaalia koulu ei vielä toistaiseksi tiedä hyödyntää? Mitä tietotaitonsa osaamisalueita kirjaston tulee siis tehdä vielä tiettäväksi kirjaston ja koulun yhteisissä opetussuunnitelma-työryhmissä tai mitä koululle uusia kirjaston tietotaidon osaamisalueita kyseisissä työryhmissä on jo kirjattu ylös?
4. Mitkä edellä mainituista perusopetuksen opetussuunnitelman kolmesta muutoksesta koskien arvoperustaa, oppimiskäsitystä ja toimintakulttuuria voidaan nähdä yhteneväisiksi yleisen kirjaston omien suositusten ja suuntaviivojen kanssa?
5. Mitkä kyseisistä kirjaston, koululle mahdollisesti entuudestaan tuntemattomista, suosituksista olisi kirjaston ja koulun tulevaisuudessa tekemän yhteistyön kannalta tärkeää nostaa esiin?
6. Missä määrin tarpeelliseksi koet kirjaston oman, mediakasvatus -termin päivittämisen monilukutaidoksi?
7. Kaikissa Suomen kaupungeissa ja kunnissa ei ole tulevan opetussuunnitelman, OPS 2016, johdosta perustettu kirjaston ja koulun välisiä yhteistyöryhmiä. Mitkä ovat omat näkemyksesi kyseisten yhteistyöryhmien mahdollisuuksista? Miten kokonaisvaltaisesti on mielestäsi mahdollista omaksua tulevan opetussuunnitelman mukanaan tuomat mahdollisuudet ja haasteet kirjaston ja koulun tulevaisuuden yhteistyön kannalta esimerkiksi asian tiimoilta järjestettävän valtakunnallisen koulutuspäivän laajuisena perehdytyksenä?
8. Millaisilla kevyemmällä menetelmillä mielestäsi voitaisiin perehtyä opetussuunnitelman mukanaan tuomiin mahdollisuuksiin ja haasteisiin kirjaston ja koulun välisessä yhteistyössä, jos kirjastolla ei esimerkiksi henkilöstöressurssien vuoksi ole mahdollisuutta osallistua kirjaston ja koulun yhteistyöryhmään tai valtakunnalliseen koulutuspäivään?
9. Miten tarpeelliseksi koet lasten- ja nuortenkirjastotyön tulevaisuuden työnkuvan kannalta kirjastoammattilaisten koulutuksellisen erikoistumisen pedagogisiksi informaatioiksi / kirjastonhoitajiksi?

10. Mitä resursseihin (työmäärä, henkilökunta, talous, tekniset resurssit) liittyviä konkreettisia haasteita perusopetuksen tuleva opetussuunnitelma asettaa yleisen kirjaston ja koulun yhteistyölle?
11. Haluatko vielä lisätä tai nostaa esille jotakin uutta perusopetuksen tulevan opetussuunnitelman tarjoamista mahdollisuuksista ja haasteista yleisen kirjaston ja koulun väliselle yhteistyölle? Voit esimerkiksi täydentää aiempien vaiheiden vastauksiesi jälkeen mieleen heränneitä asioita.
12. Missä oppiaineissa ja millä tavoin kirjasto voi olla mukana koulun ilmiöpohjaisessa oppimisessa eli monialaisissa oppimiskokonaisuuksissa?

Hyödyllisiä sivustoja:

- **www.mediakasvatus.fi:** Mediakasvatus.fi on mediakasvatusseuran sivusto, jolta löytyy ajankohtaisia mediakasvatukseen liittyviä uutisia, tapahtumia, materiaaleja, hankkeita ja julkaisuja. Kyseistä verkkopalvelua kehittää ja ylläpitää Mediakasvatusseura. (Mediakasvatusseura 2016a, viitattu 20.5.2016.) Sivustolta löytyy laaja valikoima eri toimijoiden tuottamia materiaaleja, jotka soveltuvat muun muassa varhaiskasvatuksessa ja opetuksessa hyödynnettäviksi (Mediakasvatusseura 2016b, viitattu 20.5.2016).
- **mediametka.fi:** Mediakasvatuskeskus Metka on valtakunnallinen mediakasvatusjärjestö. Metka järjestää niin työpajoja, koulutuksia kuin seminaarejakin. Sen lisäksi Metka jakaa tietoa mediakasvatuksesta. (Mediakasvatuskeskus Metka 2016a, viitattu 20.5.2016.) Mediametkan sivuilta löytyy mediakasvatukseen liittyvää oppimateriaalia eri-ikäisille lapsille ja nuorille (Mediakasvatuskeskus Metka 2016b, viitattu 20.5.2016).
- **http://www.okariino.fi/#center:** Okariino on Suomen yleisten kirjastojen mediakasvatussivusto 3-6-vuotiaille lapsille. Se esittelee erilaisia mediasisältöjä, kuten kirjoja, lehtiä, musiikkia, pelejä ja elokuvia. (Kirjastot.fi 2016, viitattu 20.5.2016.)
- **www.opinkirjo.fi:** Opinkirjo on Kehittämiskeskus Opinkirjon sivusto. Se tuottaa muun muassa maksuttomia oppimateriaaleja koulunuorisotyöhön ja opetussuunnitelmien toteutumiseen. Materiaalien aihealueet käsittävät muun muassa mediakasvatuksen, kulttuurikasvatuksen ja osallisuuskasvatuksen. (Opinkirjo 2016, viitattu 20.5.2016.)

Hyödyllisiä sivustoja:

- **<http://lukufiilis.fi/>**: Lukufiilis on yläasteikäisten ja lukiolaisten kirjallisuuslehti. Verkkoleh-
dessä julkaistaan kirja-arvosteluja, kirjailijahaastatteluja, kilpailuja ja kirjoitusvinkkejä.
(Lukukeskus 2016a, viitattu 20.5.2016.)
- **<http://www.kirjasampo.fi/fi/sivupiiri>**: Sivupiiri on yksi Kirjasammon osa, joka käsittää
nuortenkirjallisuuden esittelyt, kirjahyllyt ja nuortenkirjallisuuteen liittyvät kirjallisuusvideot
(Kirjastot.fi 2015, viitattu 20.5.2016). Kirjahyllyt on koottu omille koontisivuilleen, joista
löytyy omat sivut niin eri kirjastojen lukudiplomikirjoille kuin lastenkirjallisuudelle ja nuor-
tenkirjallisuudelle (Kirjasampo 2016, viitattu 20.5.2016).
- **www.vinski.fi**: Lasten oma kirjallisuuslehti Vinski siirtyy verkkoon kevään 2016 aikana.
Vinski on 7-12-vuotiaiden kirjallisuuslehti, jossa annetaan lukuvinkkejä ja jossa puhutaan
kirjallisuudesta. Lehdessä painotetaan kotimaisia kirjoja ja kirjailijoita mutta tutustutaan
myös parhaisiin käännöskirjoihin. Kirjojen lisäksi lehdessä on myös lastennäytelmien ja -
elokuvien esittelyjä. (Lukukeskus 2016b, viitattu 20.5.2016.)